

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET

Katia Šaina

SERENISSIMA KAO KULTURNA I DRUŠTVENA SILA

Završni rad

Rijeka, rujan 2023.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET U RIJECI
ODSJEK ZA POVIJEST

Katia Šaina

JMBAG: 0015229889

SERENISSIMA KAO KULTURNA I DRUŠTVENA SILA

Završni rad

Studij: Prijediplomski sveučilišni studij Povijesti i Filozofije

Mentor: izv. prof. dr.sc. Kosana Jovanović

Rijeka, rujan 2023.

IZJAVA O AUTORSTVU

Izjavljujem pod punom moralnom odgovornošću da sam završni rad izradila samostalno, znanjem stečenim na Odsjeku za povijest i Odsjeku za filozofiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, služeći se navedenim izvorima podataka i uz stručno vodstvo mentora.

Ime i prezime studentice: Katia Šaina

Vlastoručni potpis: _____

Rijeka, 1. rujan 2023.

Sadržaj

1. Uvod	2
2. Povijest Mletačke Republike	4
2.1. Osnutak (697. - 10. st.).....	4
2.2. Razdoblje jačanja (11. - 13. st.).....	7
2.3. Rat s Genovom i vrhunac moći (2. pol. 13. - 15. st.)	9
2.4. Slabljenje i pad (16. - 18. st.)	11
3. Gospodarski i društveni odjeci	12
3.1. Arhitektura	12
3.1.1. Bazilika svetog Marka	15
3.2. Religija	16
3.3. Staklarstvo.....	18
3.4. Istraživači i znanstvenici koji su promijenili svijet.....	19
4. Umjetnost i kultura	20
4.1. Književnost i književni utjecaj	21
4.2. Filozofska misao	23
4.3. Slikarstvo.....	25
4.4. Glazba.....	28
5. Zaključak	29
6. Literatura	31

1. Uvod

Republika Venecija je bila iznimno uspješna politička tvorevina koja se formirala u kasnom 7. stoljeću primarno na području današnje Italije i bila je smještena oko grada Venecije. Od svog nastanka 697. godine značajno je proširivala svoj utjecaj izvan samoga grada Venecije te se uskoro prostirala na okolne teritorije, koji obuhvaćaju prostore današnje Slovenije, Hrvatske, Crne Gore, Albanije i Cipra. Zahvaljujući povoljnom geografskom području na sjecištu kopnenih i pomorskih putova, razvili su ponajprije bogatu trgovačku mrežu koja je potpomognula razvoj Republike i time značajno omogućila dominaciju nad Mediteranom. Razvila se iz malog lagunskog grada u imperijalnu silu koja je uživala prestiž i bogatstvo u većem dijelu Europe.¹

Poznata pod nazivima *Repubblica di Venezia / Republika Venecija*, *Repubblica Veneta / Venetska Republika* i *Serenissima Repubblica di Venezia / Presvijetla Republika Venecija*, postojala je dugih jedanaest stoljeća čime je znatno obilježila europsku srednjovjekovnu povijest na mnogim razinama, a ono na što će se ovaj rad fokusirati jest njezin bogati utjecaj na društvenu povijest i razvoj kulture. Tema rada je Mletačka Republika sagledana iz perspektive društvene i kulturne sile kao dva aspekta koja su neminovno pratila njezine vojne i političke uspjehe. Osim što je ona utjecala na razvoj drugih zemalja, posebice svojom trgovinom, ovaj rad želi prikazati koliko ju je upravo njezina otvorenost prema svijetu pretvorila u multikulturalnu društvenu silu.

Venecija, taj nevjerojatan grad koji se čini da lebdi nad vodom, nije samo remek-djelo arhitekture i inženjeringa, već i epicentar bogate i raznolike kulture. Venecija je dugi niz stoljeća bila središte gdje su se susretale različite kulture, trgovine, umjetničke struje i intelektualne misli. Njezin jedinstveni zemljopisni položaj, kulturna otvorenost i raskošno naslijeđe doprinijeli su stvaranju jedne od najuzbudljivijih i najkreativnijih kulturnih scena u povijesti, što ću u ovom radu nastojati prikazati kroz različite aspekte. Venecijanska kultura nije samo izraz umjetničkog nadahnuća, već i produkt povijesnih utjecaja. Grad se razvio kao prosperitetno trgovačko središte tijekom srednjega vijeka, privlačeći ljude iz različitih dijelova svijeta. Taj multikulturalni izričaj odrazio se u arhitekturi, umjetnosti, književnosti i svakodnevnom životu Venecije.

Ovaj rad temelji se primarno na sekundarnim izvorima i biografijama različitih važnih ličnosti koje su oblikovale Veneciju ili djelovale u njoj. Rad je koncipiran kao tri veće cjeline,

¹ Lane F.C. (1973) *Venice, A Maritime Republic*. London: The Johns Hopkins University Press. str. 1-2.

od kojih je prva sažeti pregled povijesti Mletačke Republike po stoljećima. Druga cjelina dotiče se arhitekture, gospodarstva, religije i znanstvenih istraživanja, dok se treća cjelina sastoji od pregleda umjetnosti i kulture kroz prizmu književnosti, slikarstva, glazbe i filozofije.

2. Povijest Mletačke Republike

Prvi stanovnici buduće Mletačke Republike bili su Veneti (po kojem i grad dobiva ime) koji su, nakon pada bogatog Carstva, odlučili potražiti zaklon od neprijatelja upravo u zaljevu buduće Venecije. Brojni vanjski napadi na teritorij Zapadnog Carstva u 5. stoljeću, a time i na sve velike trgovačke puteve koji su se prostirali sjevernom Italijom, današnjim regijama Veneto i Friuli Venezia Giulia, omogućili su formiranje manjih ribarskih mjesta na temelju kojih će nastati Venecija. Tri su čimbenika koji su formirali Veneciju u budućim stoljećima: prodori barbarskih plemena koji su doprinijeli uništenju Zapadnog Rimskog Carstva, dolazak Langobarda koji potiskuju Bizant prema lagunama te nedostatak stvarne vlasti bizantskog vladara na području sjeverne Italije.²

2.1. Osnutak (697. - 10. st.)

U 6. i 7. stoljeću Venecija još nije bila formirani grad već niz manjih naselja koji su se nalazili po različitim otocima smještenim između Rialta i Olivola.³ Bila je samo jedna od uvala koje su se prostirale do puno bogatije Akvileje i Ravenne, u kojoj su samo pojedini imućni ljudi imali svoje posjede koji su im služili kao mjesta za ljetovanje. Budući da ona kao grad još ne postoji, pripada dijelu šire regije koja je uključivala i poluotok Istru kako je uspostavljeno još za vrijeme cara Augusta koji je preustrojio italske pokrajine.

Ono što je zaista oblikovalo Veneciju kao ribarski gradić bile su prirodne formacije sedimenta, nazvane *lidi*,⁴ koje su onda stvarale prirodnu luku za plovila. Prodiranjem vode kroz *lida* stvoreni su kanali i otočići koji su se s vremenom spojili s kopnom. Takav teritorij se nije činio prikladnim za uspostavljanje trajnih naseobina, ali je velika količina riba privlačila brojne ribare u ovaj gradić.⁵ Međutim, česti napadi koji su u 5. stoljeću obilježili kontinentalni dio Italije, odnosno Zapadnog Rimskog Carstva, natjerali su stanovništvo da napusti svoje naseobine u različitim dijelovima regije te da potraži zaklon u teško dostupnim otocima koji su okruživali Venecijanski zaljev.

Gradovi koji su okruživali Venecijanski zaljev, kao što su Treviso, Concordia, Altinum, Patavium, Akvileja, bili su dobro povezani rimskim cestama kako bi lakše prevozili razna

² Lasić L. (2012) „Venecija na Jadranu do 1000. godine,“ *Rostra*, vol. 5, str.109-120.

³ Lasić L. (2012) „Venecija na Jadranu do 1000. godine,“ *Rostra*, vol. 5, str. 109.

⁴ „Lido je pješčani prud koji odvaja lagunu od otvorena mora.“ Lido. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 20.8.2023.

<<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=36422>>.

⁵ Madden, Thomas F. (2012). *Venice, A New History*. London: Penguin Group. str. 21-24.

dobra. Zbog toga su njihovi stanovnici vrlo dobro poznavali okolno područje pa tako i Venecijanski zaljev što je u konačnici dovelo do formiranja samog grada.⁶ Početkom 5. stoljeća su Huni predvođeni Atilom krenuli u osvajanje 452. godine te su osvojili i uništili regiju Veneto. „U tim su uvjetima stanovnici Akvileje, tražeći utočište koje mogu najlakše braniti, osnivali jezgru onoga iz čega će nastati današnja Venecija.“⁷

Daljnji razvoj grada kroz stoljeća bio je posljedica migracija i osvajanja koja su se odvijala duž talijanskog poluotoka. Stanovništvo koje je naseljavalo cijelu pokrajinu Veneto bilo je iz različitih dijelova svijeta, a primarno je bilo sačinjeno od starosjedioca regije Veneto i migranata koji su bježali od invazije Langobarda u puno sigurniju lagunu, zajedno sa svojim bogatstvom. Iako se dio stanovništva, nakon prestanka napada Gota, a kasnije i Langobarda, vratio u uništene gradove iz kojih su pobjegli, preostali dio odlučio je razviti dalje naseobine koje su, sada već godinama, gradili na malenim otočićima oko Venecije.⁸

Rani stanovnici venecijanskog zaljeva su geografski i kulturno pripadali Zapadu. Međutim, dolaskom cara Konstantina na bizantski tron dolazi do prodiranja istočne kulture u lagunu te je tada započelo svojevrsno miješanje utjecaja Zapada i Istoka na tom području, a dolaskom Odoakara, germanskog vojskovođe, na vlast u Italiji dolazi do jačanja rimsko-barbarskog utjecaja. Venecija se pokazala kao mjesto susreta različitih kultura, a dominirala je simbioza Zapada i Istoka što je omogućilo stvaranje kulture balansa između tih suprotnosti, a to je nešto što će omogućiti njezin brzi i uspješan razvoj u nadolazećim stoljećima.⁹ Ono što je pridonijelo razvoju lagune bila je politička izoliranost koja je pratila geografsku izoliranost. Prvenstveno je to vidljivo tijekom sklapanja saveza Franaka i Langobarda u 6. stoljeću (591. godine sklapaju separadni mir) što je dovelo do langobardskog širenja na talijanskom sjeveru, a Veneciji otežalo kontakte s Bizantom. Početkom 7. stoljeća, između 601. i 603. godine dolazi do crkvenog odvajanja Venecije i Istre te je tako de facto nestala stara pokrajina koju je August uspostavio. Time Venecija više nije politički povezana ni s jednim saveznikom, ali je taj događaj potaknuo migracije u smjeru lagune.¹⁰

U 7. stoljeću razvija se ribarstvo i proizvodnja soli kao dvije glavne gospodarske grane koje su zadržale stanovništvo i pokrenule daljnji razvoj grada kroz čitavo 8. stoljeće. Također, stanovništvo se fokusira na izgradnju mostova i različitih puteva kako bi lakše trgovali i

⁶ Madden, Thomas F. (2012). *Venice, A New History*. London: Penguin Group. str. 25.

⁷ Carpanetto D. (2008) *Od sloma Rimskog Carstva do islamskog širenja* u Goldstein I.(ur.) *Povijest 5.knjiga, Kasno Rimsko Carstvo i rani srednji vijek*. Zagreb: Europapress Holding. str. 306.

⁸ Lane F.C. (1973) *Venice, A Maritime Republic*. London: The John Hopkins University Press. str. 4.

⁹ Madden, Thomas F. (2012). *Venice, A New History*. London: Penguin Group. str. 30.

¹⁰ Lasić L. (2012) „Venecija na Jadranu do 1000. godine,“ *Rostra*, vol. 5, str. 112.

razmjenjivali potrebna dobra. Osim toga, upravo je zbog pada bizantskog obrambenog sustava Venecija postala sigurna za razliku od venetskog kopna koje je konstantno bilo pod napadima. Arheološki dokaz koji svjedoči novom naseljavanju je izgradnja crkve svete Marije, koja je posvećena 639. godine na Torcellu. Daljnju političku izoliranost produbili su Langobardi osvojivši Ravenu 743. godine, čime su talijanski gradovi započeli proces osamostaljenja od bizantske vlasti. To je rezultiralo time da su se Venecijanci počeli organizirati u političke entitete, donositi prve zakone i uspostavljati prva upravna tijela.¹¹ Venecija je bila svjesna kako ne može zaista biti samostalna jer je premala kako bi uspješno parirala Franačkoj, papinstvu i Langobardima s jedne strane i Bizantu s druge strane. Bizant je i dalje bio vojno, politički i gospodarski moćan, ali istovremeno i svjestan kako postepeno gubi sav utjecaj koji ima u Italiji stoga pristaje na postojanje djelomično samostalne Venecije. Pretpostavlja se da se Venecija formirala kao rani grad u 9. stoljeću, dok se ne zna mnogo detalja o njezinom urbanom razvoju tijekom 8. stoljeća.¹²

Deveto stoljeće je vrijeme etabliranja Venecije kao trgovačke i pomorske sile koja uspješno balansira između utjecaja Franačkog Carstva s jedne strane i bizantskog utjecaja s druge strane. Interes kojeg su ove dvije države pokazale za Veneciju je prvenstveno vezan za brzi razvoj njezine trgovine, a njihov međusobni sukob na venecijanskom području rezultirao je seljenjem njezinog administrativnog i političkog središta na Rialto, gdje se i danas nalazi središnji dio Venecije. Aachenski mir 812. g. potvrđuje Veneciju kao mjesto susreta između dva Carstva, daje joj politički, gospodarski i ekonomski mir u kojem se ona dalje razvija.¹³ Važan događaj koji je u ovo vrijeme utjecao na razvoj grada bilo je uspostavljanje trgovačkih puteva koji su uključivali trgovinu Jadranskim morem, što joj je omogućilo da se dalje širi prema Mediteranu. Naime, plovidba je uvijek bila praktičnija uz obalu zbog sigurnosti od vjetrova, što je uključivalo i često pristajanje u lukama. S obzirom na razvedenost istočna jadranska obala je bila povoljnija za plovidbu negoli zapadna obala Jadrana, stoga je Venecija težila osvajanju luka duž istočne jadranske obale sve do istoka, što je bio i jedan od razloga pohoda Petra II. Orseola 1000. godine.¹⁴

Venecijanska trgovina, koja je do 10. stoljeća već izrazito dobro razvijena, bavila se svakakvim uvozom kao što je ruska kuna, svila iz Konstantinopola ili ljubičasta tkanina iz Sirije koja je bila visoke kvalitete, kao i tkanina koju su koristili klerici, a smatrana je

¹¹ Lasić L. (2012) „Venecija na Jadranu do 1000. godine,“ *Rostra*, vol. 5, str.112.

¹² Lasić L. (2012) „Venecija na Jadranu do 1000. godine,“ *Rostra*, vol. 5, str. 109-111.

¹³ Lasić L. (2012) „Venecija na Jadranu do 1000. godine,“ *Rostra*, vol. 5, str. 113.

¹⁴ Lasić L. (2012) „Venecija na Jadranu do 1000. godine,“ *Rostra*, vol. 5, str. 115.

luksuznom. Venecijanci su trgovali drvom i robljem na istoku, a bila je riječ o prvenstveno slavenskom stanovništvu, sve do njihovog pokrštavanja kada ih prestaju prodavati u roblje.¹⁵ Upravo zbog dobrih poveznica na istoku, a koje su uključivale dobre odnose s Bizantom, Mlečani su zagospodarili trgovinom začina koji su stizali arapskim karavanama, a kupovali su ih u zamjenu za europske rukotvorine i bili su njihovi glavni uvoznici u različite dijelove Europe.¹⁶ Venecija je u 10. stoljeću značajno ojačala svoj pomorski položaj i etablirala se kao pomorska sila duž cijelog Jadrana što je bio direktan rezultat politike dužda Petra II. Orseola te po prvi puta zauzimaju dalmatinsku obalu koja je bila krucijalna za jačanje trgovačkih ruta. To je bio početak stvaranja pomorskog carstva.¹⁷

2.2. Razdoblje jačanja (11. - 13. st.)

Razdoblje od 11. do 13. stoljeća obilježeno je rastom Venecije kao političke i pomorske sile, prvenstveno zbog jačanja i širenja trgovine, različitih utjecaja i kulture. Na njezin rast ukazuje činjenica da je Venecija već krajem 11. stoljeća ostvarivala prevlast na istočnojadranskoj obali (iako kratko i uglavnom samo formalno) te kontrolirala pomorski put do Istoka te Levant.¹⁸ Ovo razdoblje karakterizira sudjelovanje u križarskim ratovima, kao i mnogobrojni konflikti s ostalim gradovima i državama. Poznato je kako se tada nastavilo intenzivnije jačanje mornarice koja im je omogućila kontrolu nad cijelom obalom Jadrana, sve od današnje Albanije. Trgovina i kontrola Jadranskog mora je ono što je omogućilo Veneciji prosperitet te nešto što je morala pod svaku cijenu zadržati. Održala je dobre odnose s ostatkom talijanskog poluotoka, njemačkom unutrašnjosti i bizantskim teritorijem.¹⁹ Ono što je značajno za venecijansku vanjsku politiku bilo je strateško biranje u koje konflikte se žele uključiti, što su izrazito vješto radili. Njezin najvažniji simbol, most Rialto, izgrađen je u ovo vrijeme, primarno kao pontonski most 1173. godine.²⁰

Sredinu 11. stoljeća obilježava veća neovisnost Venecije od Bizanta, prvenstveno zbog stvaranja političke i administrativne strukture na čelu s duždem. Kraj stoljeća obilježen je

¹⁵ Crowley R. (2011) *City of Fortune: How Venice Won and Lost a Naval Empire*. London: Faber and Faber Ltd. str. 33.

¹⁶ Ruggiero R. (2008) *Nove društvene strukture i nova financijska praksa* u Goldstein I.(ur.) *Povijest 7. knjiga, Razvijeni srednji vijek*. Zagreb: Europapress Holding. str. 390

¹⁷ Crowley R. (2011) *City of Fortune: How Venice Won and Lost a Naval Empire*. London: Faber and Faber Ltd. str. 38.

¹⁸ Goldstein I., Grgin B. (2006) *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*. Zagreb: Novi Liber. str. 130.

¹⁹ Araldi G. (2008) *Pomorske republike* u Goldstein I.(ur.) *Povijest 6. knjiga, Rani i razvijeni srednji vijek*. Zagreb: Europapress Holding. str. 614.

²⁰ Bernabei M. i dr. (2019) „The wooden foundation of Rialto Bridge (Ponte di Rialto) in Venice: Technological characterisation and dating,“ *Journal of Cultural Heritage*, vol. 36, str. 85-93.

Prvim križarskim ratom u kojem je Venecija sudjelovala tako što je omogućila prijevoz robe križarima do Svete zemlje svojim brodovima, međutim nije aktivno sudjelovala u njezinu osvajanju jer je još održavala dobre odnose s Bizantom koji je na tom području imao interesne sfere i teritorije. Posljedično, to joj je donijelo veliko bogatstvo i značaj jer je, nakon što je rat završio, trgovala po cijelom istoku. Razvila je nove veze s križarima u Palestini koji su joj obećali trgovačku koncesiju na njihovom teritoriju, u zamjenu za pomoć osvajanja Haife.²¹ Tadašnji dužd Vital Michieli je nastavio trgovinsku i teritorijalnu politiku jer je već imao dovoljno čvrstu vezu s centralnom Azijom preko trgovine s Arapima i Seldžucima te nije bio spreman odreći se toga radi ratovanja u ime kršćanstva. Dodatno, njegov prethodnik, Vitale Faliero, započeo je izgradnju mjesta za popravak i proizvodnju brodova, pod nazivom *Arsenale Vecchio*, kako bi uvijek imao izvor kapitala.²²

Jedanaesto i dvanaesto stoljeće obilježeno je čestim piratskim napadima na venecijanske brodove i gradove što je donekle remetilo uobičajenu trgovinu. Kao dodatni problem pojavio se Bizant koji je požalio monopolistički trgovinski dogovor s Venecijom, te potpisao nove trgovinske ugovore s Genovom i Pisom 1170. godine. Bizant je htio oslabiti svoju ovisnost o venecijanskoj trgovini što je izazvalo nestabilnost u njihovom političko-gospodarskom prijateljstvu. Venecija ne ostaje neutralna u odgovoru na provokacije, pali genoveško sjedište u Konstantinopolu te pokazuje daljnju trgovinsku dominaciju, dok Bizant polako počinje propadati.²³ Samo dvije godine kasnije, 1172. godine, uspostavljen je novi politički venecijanski sistem *Maggior Consiglio* (Veliko Vijeće) koji je bio zadužen za najvišu državnu vlast, kao i za uspostavljanje novih zakona, a posebno je služio kao način ograničavanja moći duždeva.²⁴ „Iz redova Velikoga vijeća biralo se Malo vijeće (*Signoria*), sastavljeno od dužda i 6 savjetnika, koje je imalo karakter izvršne vlasti (vlade). Vijeće četrdesetorice (*Quarantia, Consiglio dei Quaranta*) obavljalo je sudske i političke funkcije. Nešto poslije ustanovljeno je i Vijeće umoljenih (*Rogati, Consiglio dei Pregadi*), koje je vodilo vanjske poslove, a imalo je karakter senata.“²⁵ Iste godine, uspostavljen je sistem *sestieri* koji je podijelio Veneciju u šest administrativnih jedinica (Cannaregio, Castello, Dorsoduro, Santa Croce, San Marco i San Polo) koji su uspješno organizirali rastuću populaciju i održavali mir

²¹ Lane F.C. (1973) *Venice, A Maritime Republic*. London: The Johns Hopkins University Press. str.32.

²² Norwich, J.J. (1989) *A History of Venice*. London: Penguin Books. str.153.

²³ Donald M.N. (1988) *Byzantium and Venice, A study in diplomatic and cultural relations*. Cambridge: Cambridge University Press. str. 98.

²⁴ Da Mosto A. (1937). *L'Archivio di Stato di Venezia. Indice Generale, Storico, Descrittivo ed Analitico. Tomo I: Archivi dell' Amministrazione Centrale della Repubblica Veneta e Archivi Notarili*. str. 29.

²⁵ Venecija. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 20.8.2023. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=64239>>.

u gradu, te olakšavali oporezivanje. Takav sustav trebao je riješiti problem s financijama jer su zbog rata već nastali dugovi.²⁶

Dodatno kako bi se riješili dugova, dužd Enrico Dandolo sklapa ugovor s križarima (1201. godine) koji su se spremali u novi križarski pohod. Bio im je potreban prijevoz za vojsku do Svete zemlje. Za to su obećali da će platiti 84.000 srebrnih marki za prijevoz, a Venecija će još dodatno osigurati pedeset galija ukoliko joj daju polovicu svih osvojenih zemalja u tom ratu.²⁷ Sudjelovanje u Četvrtom križarskom ratu (1202. - 1204. g.) donijelo je Veneciji brojna bogatstva i teritorije kao i proširenje utjecaja na istoku, ali je isto tako utjecalo na pogoršanje odnosa s Bizantom. Venecija tako započinje svoju imperijalističku politiku te se širi na područje Grčke gdje je zauzela brojna važna trgovačka središta, kao što su Krf, Kefalonija, Kitera, Zakint. Međutim, zbog različitih previranja među križarima, u Veneciju je stigao samo dio križarske vojske te su križari shvatili da si ne mogu priuštiti prethodni dogovor s Venecijom. U zamjenu za dio duga, dužd je zatražio pomoć pri osvajanju Zadra.²⁸ Godine 1268. Venecija osvaja Cipar koji postaje važna venecijanska geopolitička točka u istočnom Mediteranu.²⁹

2.3. Rat s Genovom i vrhunac moći (2. pol. 13. - 15. st.)

Ratovi s Genovom zbog prevlasti u trgovini na Levantu i Crnom moru obilježili su drugu polovicu trinaestog stoljeća. Također, drugi povod bio je generalna prevlast na Sredozemlju. Ratovi su trajali od 1257. godine pa sve do 1381. godine što je utjecalo na promjenu unutrašnje politike Mletačke Republike te izazvalo poprilično nezadovoljstvo cijelog stanovništva.³⁰

Venecija ratuje s Genovom oko dominacije nad trgovačkim rutama u četiri rata koji su započeli 1257. godine, a završavaju tek krajem 14. stoljeća, 1381. godine mirom u Torinu u korist Venecije.³¹ Osim ratova s Genovom, Venecijanci se bore s unutarnjim previranjima³².

²⁶ Norwich, J.J. (1989) *A History of Venice*. London: Penguin Books. str.200.

²⁷ Norwich, J.J. (1989) *A History of Venice*. London: Penguin Books. str.237.

²⁸ Norwich, J.J. (1989) *A History of Venice*. London: Penguin Books. str.241.

²⁹ Araldi G. (2008) *Pomorske republike* u Goldstein I.(ur.) *Povijest 6. knjiga, Rani i razvijeni srednji vijek*. Zagreb: Europapress Holding. str. 616.

³⁰ Araldi G. (2008) *Pomorske republike* u Goldstein I.(ur.) *Povijest 6. knjiga, Rani i razvijeni srednji vijek*. Zagreb: Europapress Holding. str. 618-619.

³¹ Araldi G. (2008) *Pomorske republike* u Goldstein I.(ur.) *Povijest 6. knjiga, Rani i razvijeni srednji vijek*. Zagreb: Europapress Holding. str. 618-619.

³² Krizu je uzrokovalo zatvaranje članstva i participacije u političkom životu te je za rezultat imalo stvaranje elitne kaste koja se sastojala primarno od bankara i trgovaca. Venecija je tad otišla još jedan korak dalje i ograničila participaciju u vlasti na samo muškarce koji su imali direktne prethodnike u Velikom vijeću ili su

Kako bi ponovno uspostavili stabilnost, 1310. godine formirali su Vijeće deseterice kojeg su sačinjavali najmoćniji patriciji, a djelovali su zajedno s duždem i njegovim savjetnicima (koji su činili Malo Vijeće ili Signoriu). Njegova se uloga pojačava 1355. godine kada je pogubljen dužd Marino Faliero pa sada postaju stalno Vijeće neograničene moći, a Venecija postaje oligarhijska republika.³³ Povrh svih problema s kojim se Serenissima susreće, 1348. godine grad pogađa kuga koja smanjuje broj stanovnika za 60% (procjenjuje se da je Venecija imala oko 120.000 stanovnika u gradu).³⁴ U međuvremenu, problemi se pojavljuju i na Jadranu, gdje dolazi do rata s hrvatsko – ugarskim kraljem Ludovikom I. Anžvincem 1356. godine kada Mletačka Republika gubi dalmatinske posjede i potpisuje mir u Zadru 1358. godine. Tada je Venecija procijenila kako su joj važniji teritoriji u Italiji koji su joj i dalje bili podčinjeni, nego Dalmacija koja je bila već tijekom rata izgubljeno područje.³⁵

Kasno 14. stoljeće je stoga obilježeno ekspanzijom Republike, uspostavljanjem novih kolonija diljem Mediterana i na svim trgovačkim rutama koje su sada u potpunosti pod njezinom kontrolom, ali isto tako donosi nove sukobe na istoku pa je početak 15. stoljeća obilježen ratovima s Osmanskim carstvom.³⁶ Venecija je uspješno ratovala kod Galipolja, Zakinta, Kefalonije i Cipra te osvojila nove teritorije.³⁷ Dijelove Jadrana koje je izgubila u 14. stoljeću, htjela je vratiti zbog njihove važnosti te je uspjela osvojiti veći dio istočne jadranske obale, od Zadra do Kotora. Također, osvojila je brojne gradove na sjeveru Italije, gradove poput Vicenze, Verone, Padove, Ravenne, Cremona i brojnih drugih. Početak 15. stoljeća bilo je vrijeme velike teritorijalne ekspanzije Mletačke Republike i samim time vrhunac njezine moći.³⁸

Nastavak problema na istoku bilo je osmansko osvajanje Carigrada 1453. godine čime su bile ugrožene njezine brojne istočne trgovinske rute. Osim toga, to je označavalo jačanje Osmanlija te se talijanski gradovi (Milano, Napulj, Firenza) i Papinska Država stoga dogovaraju o međusobnoj zaštiti i potpisuju mir u Lodiju 1454. godine pod izlikom da je riječ o protuosmanskom savezu, koji je ujedno bio i protumletački kako bi spriječili njezinu

imali visoke dužnosti u komuni. Također, započelo je smanjenje prihoda od levantske trgovine čime se dodatno oslabila politička i kapitalna moć Republike. Ferraro J. M. (2012) *Venice, A History of the Floating City*. Cambridge: Cambridge University Press. str. 54-55.

³³ Ferraro J. M. (2012) *Venice, A History of the Floating City*. Cambridge: Cambridge University Press. str. 54.

³⁴ Norwich, J.J. (1989) *A History of Venice*. London: Penguin Books. str. 381.

³⁵ Norwich, J.J. (1989) *A History of Venice*. London: Penguin Books. str. 409.

³⁶ Madden, Thomas F. (2012). *Venice, A New History*. London: Penguin Group. str. 383.

³⁷ Araldi G. (2008) *Pomorske republike* u Goldstein I.(ur.) *Povijest 6. knjiga, Rani i razvijeni srednji vijek*. Zagreb: Europapress Holding. str. 616.

³⁸ Araldi G. (2008) *Pomorske republike* u Goldstein I.(ur.) *Povijest 6. knjiga, Rani i razvijeni srednji vijek*. Zagreb: Europapress Holding. str. 616.

hegemoniju u Italiji.³⁹ Mletačka Republika krajem 15. stoljeća doživljava pad u ekonomskoj i političkoj moći te gubi važne trgovačke točke na istoku kao što su Negroponte, Sporade, Lemno i drugi, primarno kao posljedica rata s Osmanskim Carstvom koji traje od 1463. godine.⁴⁰

2.4. Slabljenje i pad (16. - 18. st.)

Posljednja tri stoljeća postojanja Mletačke Republike obilježena su ratovima s Osmanlijama (od kojih je jedan od većih Kandijski rat) u sukobu s kojima gube značajne teritorije. Kraj intenzivne mletačke ekspanzije (ona je i dalje bila prisutna, ali u manjoj mjeri) bilo je osnivanje Cambraiske lige 1508. godine. Cambraiska liga je bio savez pape Julija II., francuskog kralja Luja XII., aragonskog kralja Ferdinanda II., cara Maksimilijana I. te savojskog i ferrarskog vojvode i mantovskog markiza, kojim su htjeli smanjiti i uništiti Mletačku Republiku što je označilo početak kraja njezinog utjecaja na međunarodnu politiku.⁴¹ Godine 1571. gubi Cipar, a uskoro gubi i Kretu, dok je djelomično uspjela očuvati teritorij u Dalmaciji. Međutim, nova geografska otkrića uzrokovala su premještanje trgovačkih ruta na Atlantik, a otkrivanje Rta dobre nade premješta tržišta istočne trgovine što posljedično veoma slabi Mletačku republiku, njezin značaj i gospodarsku moć s obzirom na to da područja kojima Mlečani dominiraju nisu više toliko važni.⁴² Njezina moć polako opada sve do 1797. godine kada Napoleon u potpunosti slama Republiku i ona nestaje s karte Europe nakon punih jedanaest stoljeća, a njezini se teritoriji dijele prema odredbama mira u Campoformiju.⁴³

³⁹ Gaeta F. (2008) *Sumrak srednjeg vijeka* u Goldstein I.(ur.) *Povijest 7. knjiga, Razvijeni srednji vijek*. Zagreb: Europapress Holding. str. 583-584.

⁴⁰ Papagno G. (2008) *Velika geografska otkrića* u Goldstein I.(ur.) *Povijest 8.knjiga, Humanizam i renesansa, doba otkrića*. Zagreb: Europapress Holding. str. 201.

⁴¹ Norwich, J.J. (1989) *A History of Venice*. London: Penguin Books. str. 684.

⁴² Seneca F. (2008) *Talijanske države u drugoj polovici 16. stoljeća* u Goldstein I.(ur.) *Povijest 9. knjiga, Počeci novoga doba 16. stoljeće*. Zagreb: Europapress Holding. str. 218.

⁴³ Ferraro J. M. (2012) *Venice, A History of the Floating City*. Cambridge: Cambridge University Press. str. 202.

3. Gospodarski i društveni odjeci

Najistaknutiji način na koji se grad prepoznaje jest njegova arhitektura, a Venecija se u tom području iskazala te u laguni sagradila grad, obilježen multikulturalnošću, čime je zaslužila status bisera, kojeg i danas njeguje. Osim što očarava svojom pojavom, Venecija se iskazala u gospodarskom smislu i prenijela svoju vrsnost u izradi stakla i tako osvojila Europu te postala prepoznatljiva po njegovoj obradi.⁴⁴ Mletačka Republika, sa svojom prijestolnicom Venecijom, se zaista pokazala kao sila koja nije mogla ostati nezapamćena.

3.1. Arhitektura

Mletačka Republika iskorištavala je svoje trgovačke veze za dobavu materijala i zahvaljujući tome razvila specifičan arhitektonski stil koji je spoj različitih tradicija i kultura. Arhitektura samog grada savršeno oslikava politiku i ono što je Serennisima zapravo bila – *melting pot* Europe u jednoj laguni.

Arhitektura grada Venecije uvelike je ovisila o geografskom položaju i terenu grada, međutim geografski se nije puno mijenjala kroz stoljeća. Smještena na moru, bogata lagunama i lidima, nezahvalan teren zahtijevao je različite kombinacije materijala koji bi potrajali usprkos okolišu u kojem se nalaze. Pogledamo li Veneciju iz zraka, uočiti ćemo da kroz nju prolazi Canal Grande u obliku slova S. Grad se postupno razvijao tako što su se kuće s pripadajućim dvorištima krenule graditi duž venecijanskih kanala. Svaki je otočić koji okružuje grad u početku bio svoja vlastita župa, čija je glavna crkva bila usmjerena prema otvorenom polju (*campo*).⁴⁵ S vremenom su otočići međusobno spajani mostovima, a ceste i polja su popločeni što je povezalo grad u kohezivnu cjelinu. Ono što je pokazivalo stabilnost vlasti i grada bilo je i ravnomjerno raspoređen smještaj stanovništva na čitavom području koje nije bilo segregirano po staležima i župama, odnosno siromašni i bogati stanovnici činili su dio svake župe. Situacija se promijenila kada Canal Grande postaje poželjan dio grada, to jest kada postaje fokus grada.⁴⁶

⁴⁴ Verita M. (2014) *Secrets and innovations of Venetian Glass between the 15th and the 17th centuries: Raw materials, glass melting and artefacts* u Barovier R., Tonini C. (ur.) (2014) *Study Days on Venetian Glass, approximately 1600's*. Venezia:Atti dell'Istituto Veneto di Scienze, Lettere ed Arti. str. 53.

⁴⁵ Howard D. (2013) *Venetian architecture* u Dursteler E. R. (ur.) (2013) *A Companion to Venetian History, 1400-1797*. Boston: Brill. str. 744-745.

⁴⁶ Howard D. (2013) *Venetian architecture* u Dursteler E. R. (ur.) (2013) *A Companion to Venetian History, 1400-1797*. Boston: Brill. str. 744-745.

Materijal kojim je svaki grad izgrađen izabran je ovisno o prirodnim resursima koji su se mogli pronaći u to vrijeme, a s obzirom na specifičnost venecijanskog teritorija javila se nestašica kamena, zbog čega su brojne građevine izgrađene od drva i cigle. Također, drugi materijali nisu bili dovoljno stabilni zbog morskih struja koje bi onda ljuljale temelje, dok je poroznost i mala težina cigle odgovarala vlažnom lagunskom terenu. Drugi važni materijal u izgradnji bio je bijeli istarski kamen kojeg su stoljećima uvozili zbog njegove trajnosti, otpornosti na vodu, estetske uniformnosti i savršene konzistencije koja je dopuštala klesanje ukrasa za terase, balkone, zgrade i slično, a služio je primarno kao dekorativni materijal. Zbog cigle i istarskog kamena, grad je primarno crveno-bijele boje.⁴⁷

Osim funkcionalnog prostora, Mletačka Republika željela je stvoriti grad koji će biti impresivan svojom pojavom te koji će pokazivati svu moć i slavu grada, što je naposljetku i bio slučaj. Dokazi o tome mogu se pronaći u dokumentima koji su preživjeli dva velika venecijanska požara, a koji svjedoče o raspravama gradskih moćnika oko izgleda grada i arhitektonskih rješenja koja je moguće implementirati. Također, kolekcija privatnih dokumenata Emmanuela Cicogne uvelike je očuvala i razjasnila povijest arhitekture grada. Rasprave su u mnogočemu ovisile o tome tko je bio najmoćniji u gradu u to vrijeme, tko je bio na čelu institucija kao što su *scuole grandi* čiji su predvodnici imali važnu ulogu u arhitekturi. Predvodnici *scuola* nisu mogli biti članovi svećenstva, već samo obični građani.⁴⁸ Napeti odnosi s papinstvom kroz cijelo razdoblje postojanja Republike, rezultirali su njihovom kontrolom nad crkvenom arhitekturom, gdje su mijenjali, zatvarali, gradili i mijenjali granice župa kako im se učinilo korisnim.⁴⁹ Francesco Sansovino bio je talijanski učenjak i humanist koji je 1581. godine sastavio prvi potpuni vodič kroz Veneciju pod nazivom *Venetia città nobilissima et singolare*. Bio je prvi koji je započeo pisati o arhitekturi Venecije, a djela mu svjedoče o izgledu, topografiji i arhitektima koji su krojili izgled grada. Jedan od njih bio je Giorgio Vasari koji je 1550. godine napisao biografije umjetnika i arhitekata koji su djelovali u gradu.⁵⁰

Najistaknutiji dio venecijanske arhitekture je palača koju su koristili isključivo dužd i patrijarh, te su samo njihove zgrade nazivane palačama (*palazzo*). Kuće ostalih aristokrata nazivani su kućama (*case*). Karakteristika ovih kuća je zapravo uniformnost jer je većina njih

⁴⁷ Howard D. (2013) *Venetian architecture* u Dursteler E. R. (ur.) (2013) *A Companion to Venetian History, 1400-1797*. Boston: Brill. str. 746.

⁴⁸ Ferraro J. M. (2012) *Venice, A History of the Floating City*. Cambridge: Cambridge University Press. str. 155.

⁴⁹ Howard D. (2013) *Venetian architecture* u Dursteler E. R. (ur.) (2013) *A Companion to Venetian History, 1400-1797*. Boston: Brill. str. 748-749.

⁵⁰ Howard D. (2013) *Venetian architecture* u Dursteler E. R. (ur.) (2013) *A Companion to Venetian History, 1400-1797*. Boston: Brill., str. 750-751.

od 13. stoljeća bila istog izgleda, a izgrađena je od četiri nosiva zida s više etaža, a svaka se etaža sastojala od manjih soba. Djelomično su kuće služile i kao skladišta robe, neka se skladištila na tavanu (kao što je to bio šećer) prvenstveno ona koja je bila osjetljiva na vlagu, dok se ostala roba skladištila u podrumu. S vremenom su dio prostora zauzimale velike stepenice koje su bile iskazi moći vlasnika, ali se time značajno smanjila uporabna kvadratura kuća.⁵¹

Osim palača i kuća, značajne su takozvane *scuole grandi* koje su služile kao mjesta istovremeno sekularnog i religijskog svijeta. Djelomično su izgledale kao crkve, dok su istovremeno njihove etaže djelovale kao da su dio palača, a njihova funkcija može se povezati s humanitarnim radom. Bile su otvorene za sve staleže, a financirali su ih bogataši koji su htjeli tako kupiti vječno spasenje. Postoji sedam takvih institucija u Veneciji, a prve su osnovane u 13. stoljeću i to su: *La Scuola di Maria della Carita*, *San Marco* i *San Giovanni Evangelista*.⁵² *Scuole grandi* bile su također političko tijelo preko kojih su mogli djelovati svi građani, a stvarna vlast je onda utjecala na društvena zbivanja. Jačanje Mletačke Republike dovelo je do natjecanja između ovih *Scuola* koje su velike količine novaca počele ulagati u izgled svoje zgrade, tako što su financirali uređenje vanjskih zidova, ali su isto tako angažirali umjetnike koji su uređivali unutrašnjost.⁵³

Arhitektonski stil koji se razvio u Veneciji bio je mješavina različitih stilova, poput bizantskom, islamskom i gotičkom, koji su preko trgovine stigli u Republiku. U ranim stoljećima Republike, najznačajniji je bio bizantski utjecaj koji je vidljiv u korištenju zaobljenih arkada, dekorativnih elemenata poput geometrijskih uzoraka i kupola. Najreprezentativniji primjer rane bizantsko-mletačke arhitekture bila je katedrala u Torcellu, dok je svakako najpoznatija građevina bazilika Svetog Marka.⁵⁴ Karakteristično je i korištenje mozaika koji su krasili interijere crkvi i ostalih važnih zgrada u gradu, prikazivali su religijske motive i simbole te su bili izrazito detaljni. Mješavinom bizantskog stila sa stilom rane gotike 13. i 14. stoljeća, arkade zadobivaju visok i uski oblik, a u 15. stoljeću na njih se dodaju ukrasi kao što su trolist i četverolist.⁵⁵

⁵¹ Howard D. (2013) *Venetian architecture* u Dursteler E. R. (ur.) (2013) *A Companion to Venetian History, 1400-1797*. Boston: Brill., str. 755-756.

⁵² Waguri J. (2008) „Le Scuole Grandi e i nobili della Venezia rinascimentale“. *Mediterraneus XXXI*, vol. 31. str. 23-33.

⁵³ Howard D. (2013) *Venetian architecture* u Dursteler E. R. (ur.) (2013) *A Companion to Venetian History, 1400-1797*. Boston: Brill. str. 755-756.

⁵⁴ Howard D. (1991) „Venice and Islam in the Middle Ages: Some Observations on the Question of Architectural Influence,“ *Architectural History*, vol. 34, str. 59-74.

⁵⁵ Howard D. (1991) „Venice and Islam in the Middle Ages: Some Observations on the Question of Architectural Influence,“ *Architectural History*, vol. 34, str. 61-63.

3.1.1. Bazilika svetog Marka

Crkva svetog Marka čuva relikvije svetog Marka koje su mletački trgovci prokrijumčarili iz Egipta 828. godine u bačvi svinjske masti.⁵⁶ Nalazi se na glavnom venecijanskom trgu (također nazvanom po sv. Marku) te ju se naziva „Zlatnom crkvom“ zbog pozlaćenih bizantskih mozaika koji ju krase. U početku je izgrađena unutar kompleksa Duždeve palače gdje je korištena kao kapela. Prvotna bazilika izgorjela je prilikom pobune protiv Petra IV. Kandijana koji je 928. godine bio dužd. Obnovljena je i posvećena u 11. stoljeću kao djelo talijanskih i bizantskih arhitekata koji su zajedničkim snagama vratili raskoš samoj katedrali. Ono što je važno je njezina pozicija na Canal Grandeu koja ukazuje na pomicanje centra Venecije prema Markovom trgu.⁵⁷

Bazilika je spoj venecijanskog stila i bizantske kulture, zajedno s rimskom tradicijom, gdje se koristi grčki križ na kojeg je postavljeno pet kupola kao simbol božje prisutnosti, što je tipično za istočne modele crkvi. Građevina je sagrađena od opeke što je dio rimske tradicije gradnje, bila je bogata vijencima i kapitelima koji su dovezeni iz Konstantinopola. U 14. stoljeću izgrađena je krstionica u kojoj se danas nalazi riznica i svetište s relikvijama sv. Marka.⁵⁸ Unutrašnjost je obogaćena zlatnim mozaicima koji krase više od 8.000 kvadratnih metara zida, svodova i kupola, čija je tematika primarno biblijska. Prikazuje alegorijske figure, Krista i njegov život, Djevicu Mariju i svece te zajedno s igrom svjetlosti koja se tipično može pronaći u crkvama stvaraju poseban i impresivan učinak.⁵⁹ Sama bazilika izgrađena je po uzoru na Crkvu dvanaestorice apostola koja se nalazi u Carigradu, a koja je izgrađena u doba cara Justinijana. Osim impresivnih mozaika, pod bazilike također prati bizantsku sakralnu arhitekturu gdje se crkva dijeli na dvije zone: zemaljsku i nebesku. Zemaljsku zonu predstavljaju podovi i zidovi koji su naglašeni čvrstoćom i izdržljivošću mramora, dok s druge strane imamo nebesku zonu koja zajedno sa svijetlom i mozaicima stvara iluziju raja.

⁵⁶ Treasures of Heaven (2023) *Shrines and places, Basilica di San Marco*.

<https://projects.mcah.columbia.edu/treasuresofheaven/shrines/Venice/index.php>. Pristupljeno: 15.08.2023.

⁵⁷ Basilica di San Marco. Istituto della Enciclopedia Italiana (2000) *Enciclopedia dell'arte Medievale volume XI*. Milano: Litorama S.p.A. str. 524-553.

⁵⁸ Basilica di San Marco. Istituto della Enciclopedia Italiana (2000) *Enciclopedia dell'arte Medievale volume XI*. Milano: Litorama S.p.A. 524-553.

⁵⁹ Basilica di San Marco. Istituto della Enciclopedia Italiana (2000) *Enciclopedia dell'arte Medievale volume XI*. Milano: Litorama S.p.A. 524-553.

Pretpostavlja se kako su arhitekti i ostali dizajneri bazilike dovedeni iz Konstantinopola u Veneciju kako bi napravili baziliku u skladu sa svojom tradicijom.⁶⁰

3.2. Religija

Religija je bila izrazito značajna u razvoju Venecije kao grada, međutim prve crkve javljaju se tek u 8. stoljeću kada ih je izgrađeno između 10 i 12. Mape na kojima Ammerman⁶¹ bazira svoju analizu komunikacijskih kanala ukazuje na to da tadašnja Venecija nije fokusirana na Canal Grande kao centar svog grada jer su samo dvije crkve locirane na njegovim rubovima što ukazuje na još uvijek malenu populaciju na tom mjestu. Također, bilo je jednostavnije kretati se manjim kanalima koji su zahtijevali manje truda i pružili više zaštite od Canal Grandea koji je bio manje pristupačan malim brodovima bilo zbog svoje veličine ili struja koja su otežavale plovidbu.⁶² Intenzivan rast trgovine omogućio je skupljanje bogatstva kako bi grad krenuo u izgradnju crkvi stoga se procvat crkvene arhitekture događa prvenstveno u 9. stoljeću kada je izgrađena najveća venecijanska crkva, crkva svetog Marka.⁶³

Najpoznatiji mit koji se veže uz religijska vjerovanja u Veneciji je onaj o duždu koji na dan uznesenja Blažene Djevice Marije (*Sensa*) odlazi na otvoreno more kako bi proslavio svoje vjenčanje s morem (*Sposalizio del mar*). Dužd baca zlatni prsten u more kako bi se simbolično oženio za more i podsjetio sve na vezu koju Venecija ima s morem i, s obzirom na simbolični datum, s Djevicom Marijom. Ta je tradicija započela nakon osvajanja istočno jadranske obale pa je u spomen na ta zbivanja započelo bacanje prstena u Jadransko more kako bi se simbolički prikazalo da Jadran pripada Veneciji. Postoje brojne vjerske slike koje krasi venecijanske crkve koje prikazuju dužda kako kleči ispred Djevice i Isusa. Povezanost religije i politike vidljiva je i u spajanju Duždeve palače i crkve sv. Marka koje spajaju najvažniju političku osobu grada i njihovog sveca zaštitnika.⁶⁴

Ritualni koji su se izvodili u Veneciji bili su izrazito simbolični. Primjer koji svakako treba navesti je proslava u čast bivše kraljice Caterine Corner 1497. godine, koja je vladala Ciprom nakon smrti svojeg muža. Venecija je osvojila Cipar te je kraljica bila podređena

⁶⁰ Basilica di San Marco. Istituto della Enciclopedia Italiana (2000) *Enciclopedia dell'arte Medievale volume XI*. Milano: Litorama S.p.A. 524-553.

⁶¹ Ammerman A.J. (2003) „Venice before the Grand Canal“. *Memoirs of the American Academy in Rome*, vol 48, str. 148-153.

⁶² Ammerman A.J. (2003) „Venice before the Grand Canal“. *Memoirs of the American Academy in Rome*, vol 48, str. 148-153.

⁶³ Ammerman A.J. (2003) „Venice before the Grand Canal“. *Memoirs of the American Academy in Rome*, vol 48, str. 148-153.

⁶⁴ Muir E. (1946) *Civic Ritual in Renaissance Venice*. New Jersey:Princeton University Press.str.119-121.

Mletačkoj Republici, međutim doček kojeg je dobila u gradu zaista je bio dostojan njezine titule i statusa. Dočekao ju je sam vrh grada Brescie u kojem se proslava odvijala, koji je također pripadao pod venecijansku vlast, te venecijanski potestat i njegova žena. Slavlje je trajalo nekoliko dana tijekom kojih su paradirale brojne trupe, glazbenici, svećenstvo i aristokrati koji su došli odati počast. Ono što je karakteristično za ovo slavlje bila je simbolična poruka kojom se htjelo odati priznanje i važnost Cipra.⁶⁵ „Ulazna povorka uključivala je trijumfalnu kočiju (*caro triumphale*) koju su vukla četiri konja ukrašena s rogovima kako bi podsjećali na jednoroge i time dodatno predstavljali Dianu. Pratio ju je Kupid (Venerin sin) kojeg su pratile nimfe koje slatko pjevaju.“⁶⁶ Dodatni simbol poštovanja bio je govor aristokrata koji je izrazio veliku čast i sreću da se nalazi u njezinoj prisutnosti, a također je u svom govoru tvrdio kako tu istu sreću osjeća svaki stanovnik grada. Time su dodatno htjeli naglasiti važnost aristokracije i učvrstiti svoj status. Venecija je bila poznata po tome da je svoj politički sustav predstavlja kao nešto što ima mistični i sveti karakter, a to joj je bilo posebno korisno prilikom održavanja stabilnosti vlasti.⁶⁷

Problem koji je stoljećima mučio Veneciju, a s kojim se nisu pravovremeno uhvatili u koštac bio je postavljanje venecijanskih patricija na čelo crkvenih institucija u drugim gradovima koje je Venecija kontrolirala. Oni su bili dosta loše prihvaćeni jer su bili odani Veneciji, a ne gradu u kojem su služili. Zbog toga je postojalo nepovjerenje u njihove namjere, smatralo se kako oni rade nauštrb stanovništva tako što guše lokalnu vlast i nameću svoju. Iako se činilo da se u vrijeme renesanse javlja određena regionalizacija po pitanju autonomije crkvi, problem se dodatno produbio zbog obogaćivanja laika kroz kontrolu crkvenih posjeda, ograničavanja prodavanja zemljišta i otuđenja potonjeg. Venecija je otuđivala crkvene teritorije i davala ih svojim vjernim saveznicima, patricijima i važnim obiteljima u zamjenu za njihovu lojalnost.⁶⁸

Osim navedenog, problemi su se javljali i kada je riječ o koloniziranim područjima. Mletačka Republika širila se na područje bivšeg Bizantskog Carstva čiji su gradovi prvenstveno njegovali istočna vjerovanja, dok je Venecija naginjala latinskoj kulturi i vjerovanjima Zapada. Kako bi potvrdili svoju dominaciju i prikazali nove gradove kao stvarni dio Republike, Mlečani su započeli gradnju crkvi, posvećenih naravno zaštitniku grada sv.

⁶⁵ Bowd, S.D. (2010) *Venices Most Loyal City Civic Identity in Renaissance Brescia*. London: Harvard University Press. str. 83.

⁶⁶ Bowd, S.D. (2010) *Venices Most Loyal City Civic Identity in Renaissance Brescia*. London: Harvard University Press., str. 83-84.

⁶⁷ Muir E. (1946) *Civic Ritual in Renaissance Venice*. New Jersey:Princeton University Press. str. 186.

⁶⁸ Bowd, S.D. (2010) *Venices Most Loyal City Civic Identity in Renaissance Brescia*. London: Harvard University Press. str. 105-106.

Marku. Gradili su po svim novoosvojenim teritorijima, a za primjer može poslužiti Kreta na kojoj je sagrađeno mnoštvo novih građevina koje su tipičnog venecijanskog izgleda, kao i crkva sv. Marka, ne bi li se nova kolonija zaista integrirala u kulturu Republike i postala mjesto zapadnjačkog karaktera.⁶⁹

Sve je to izazvalo brojne probleme za venecijansku vlast u podređenim gradovima te je rezultiralo unutrašnjim problemima koji Mlečanima zaista nisu bili potrebni jer su ih odmicali od njihovog glavnog cilja a to je stvaranje trgovinskog monopola, osvajanje teritorija i širenje utjecaja.

3.3. Staklarstvo

Staklarstvo u Veneciji započinje svoj razvoj u 7. i 8. stoljeću te je do danas jedan od najprepoznatljivijih venecijanskih proizvoda. Ovdje je također značajan utjecaj bizantskih staklara čije je znanje zbog križarskih ratova došlo na područje lagune. Iako su najraniji izvori koji svjedoče o staklarstvu iz 10. stoljeća, Venecija je puno prije toga proizvodila svoje poznato venecijansko staklo. Staklo koje karakterizira 15. stoljeće je kristal, a u 16. stoljeću se u njega dodaje boja koja onda daje prepoznatljiv izgled venecijanskom kristalu.⁷⁰ S obzirom na pad moći grada, staklarstvo u 16. stoljeću gubi svoj elitni status te postaje dio svakodnevnog trgovine. Postoji nekoliko različitih tehnika staklarstva koje su se razvile, primjerice *millefiori*, *calcedonio* i *lattimo*.

Millefiori ili *Murrine* je najpoznatija tehnika obrade stakla, u doslovnom prijevodu „tisuću cvjetova“, u kojem se različiti dijelovi obojanog stakla lijepe zajedno kako bi stvorili efekt latica i cvijeća. Tehnika je inspirirana rimskim nasljeđem i tendencijom oživljavanja izgleda antičkih vaza, zdjela, urni i tanjura u novom stilu. Tehnika po sebi je zahtjevna i stoga je bilo teško proizvesti cjelovite komade.⁷¹

Calcedonio je tehnika kojom se proizvodi višebojno staklo koje je prozirno, ali ima neprozirne vene koje se dobivaju otapanjem metalnih oksida u staklu. Mješavina uključuje bezbojno prozirno staklo u koje se dodaju pigmentirane smjese koje sadržavaju bakar, željezo, kositar ili kobalt pomiješan s metalnim srebrom. Primarna ideja bila je imitirati vene koje se može pronaći u mramoru i drugom vrijednom kamenju. Tehnika je primarno bila popularna u

⁶⁹ Georgopoulou M. (2001) *Venices Mediterranean Colonies, Architecture and Urbanism*. Cambridge: Cambridge University Press. str. 107-108.

⁷⁰ Verita M. (2014) *Secrets and innovations of Venetian Glass between the 15th and the 17th centuries: Raw materials, glass melting and artefacts* u Barovier R., Tonini C. (ur.) (2014) *Study Days on Venetian Glass, approximately 1600's*. Venezia: Atti dell'Istituto Veneto di Scienze, Lettere ed Arti. str. 57.

⁷¹ Britannica (2023) *Millefiori glass*. <https://www.britannica.com/art/millefiori-glass>. Pristupljeno: 15.08.2023.

16. i 17. stoljeću, a ponovno je oživljena 1846. godine pod budnim okom industrijalca Lorenza Radija koji ga je dodavao u svojoj izradi namještaja.⁷²

Lattimo uključuje korištenje neprozirnih niti stakla, najčešće bijele boje, kojom se umeću u prozirno staklo te se onda pomoću njih rade različiti uzorci. Ovo je također tehnika koju je proizvodila tvrtka Salviati & Co..⁷³

Venecijanska moda (francuski naziv po kojem je poznata je *façon de Venise*) je staklarski stil 16. i 17. stoljeća koji je prepoznatljiv diljem Europe, ali je usavršen upravo u Veneciji.⁷⁴ Preuzima glavne karakteristike venecijanskog staklarstva iz Murana, ali s različitim adaptacijama koje ovise o tome u kojem je europskom mjestu obrađuje, stoga razlikujemo različite varijacije kao što su njemačka, francuska, nizozemska, španjolska ili engleska varijanta venecijanske mode. Primjerice, španjolski stil razlikovao se samo u tehničkoj izvedbi proizvodnje u kojem je Venecija dominirala. Venecijanski stil staklarstva bio je značajan za razvoj europskog staklarstva, a razvija se pod utjecajem venecijanskih staklara koji su emigrirali i tako prenijeli umijeće. Primjerice, englesko staklarstvo započinje u Londonu 1545. godine, a postaje poznato kada je 1573. godine Jacopo Verzelini dobio kraljevsko odobrenje za proizvodnju stakla. Staklarstvo u Veneciji gubi svoj značaj već u 16. stoljeću, a krajem 17. stoljeća mu opada ekskluzivnost i prestiž.⁷⁵ Neovisno o tome, na sam spomen staklarstva i staklarskih tehnika, Venecija, otočići Murano i Burano ostaju najpoznatija europska središta proizvodnje stakla.

3.4. Istraživači i znanstvenici koji su promijenili svijet

Jedno od najpoznatijih imena koje vežemo za Veneciju je Marko Polo koji je danas simbol nevjerojatnih avantura, a ujedno i najpoznatiji putnik srednjeg vijeka. Rođen u Veneciji, odvažio se na putovanje prema istoku koje je trajalo godinama i odvelo ga kroz Perziju, Indiju

⁷² Verita M. (2014) *Secrets and innovations of Venetian Glass between the 15th and the 17th centuries: Raw materials, glass melting and artefacts* u Barovier R., Tonini C. (ur.) (2014) *Study Days on Venetian Glass, approximately 1600's*. Venezia:Atti dell'Istituto Veneto di Scienze, Lettere ed Arti. str. 60.

⁷³ Verita M. (2014) *Secrets and innovations of Venetian Glass between the 15th and the 17th centuries: Raw materials, glass melting and artefacts* u Barovier R., Tonini C. (ur.) (2014) *Study Days on Venetian Glass, approximately 1600's*. Venezia:Atti dell'Istituto Veneto di Scienze, Lettere ed Arti. str. 59. i Salviati. Com. <https://www.salviati.com/en/our-story/com>. Pristupljeno: 15.08.2023.

⁷⁴ Thornton D. (2014) *Venice or Facon de Venise? Two enamelled glasses in the British Museum* u Barovier R., Tonini C. (ur.) *Study Days on Venetian Glass, approximately 1600's*. Venezia: Atti dell'Istituto Veneto di Scienze, Lettere ed Arti. str. 128.

⁷⁵ Thornton D. (2014) *Venice or Facon de Venise? Two enamelled glasses in the British Museum* u Barovier R., Tonini C. (ur.) (2014) *Study Days on Venetian Glass, approximately 1600's*. Venezia: Atti dell'Istituto Veneto di Scienze, Lettere ed Arti. str. 128.

i preko Taklamakana do Kine, gdje je služio na dvoru Kublaj Kana. Njegove opise Kine, njezine kulture, trgovine i bogatstva, prenio je natrag u Europu i tako proširio europsko znanje o Dalekom istoku. Osim svojih geografskih opažanja, Polo je postao poznat i kao spona između istoka i zapada. Njegova sposobnost povezivanja s različitim kulturama i ljudima omogućila mu je da dublje razumije međukulturne dinamike. U svojem najpoznatijem dijelu *Il Millione* opisivao je visoke položaje žena u Mongolskom carstvu, o upotrebi papira te brojne druge običaje čime je doprinio dolasku istočne kulture u Europu, uz putopisno-povijesne elemente teksta.⁷⁶

Iako je ostao u sjeni slavnijih istraživača, ime Sebastiana Cabot (1474.-1557. g.) značajno je ime u svijetu nautike i istraživanja. Navodno rođen u Veneciji, Cabot je postao istaknuti kartograf, pomorac i istraživač čiji su doprinosi obogatili razumijevanje geografije. Kao nautički stručnjak, Caboto je sudjelovao u različitim pomorskim aktivnostima, uključujući trgovinu i istraživanje.⁷⁷ Njegova stručnost u kartografiji i nautici omogućila mu je da postane ključna figura u geografskom razumijevanju novih svjetova. Htio je oploviti svijet te istražiti područja oko Kine i Indonezije, međutim prilikom ekspedicije posvađao se s ostatkom posade i ostao oko Argentine i Urugvaja istraživati rijeku Rio de la Plata.⁷⁸

Najpoznatiji po svojoj reputaciji i prezimenu, Giacomo Casanova ističe se kao simbol avanture, ljubavi i raznolikih životnih iskustava. Rođen u Veneciji, Casanova je postao poznat kao jedan od najintragantnijih ličnosti svojeg vremena te se također istaknuo kao autor. Njegovi memoari, poznati kao *Memoari Giacoma Casanove*, pružaju dubok uvid u njegov život, ali i u društvenu, kulturnu i političku atmosferu Europe tog vremena. Kroz svoje memoare, Casanova je ostavio vrijedan zapis o životu, običajima i ljudima koji su ga okruživali.⁷⁹

4. Umjetnost i kultura

Duga povijest Mletačke Republike rezultirala je impresivnim građevinama, zanimljivim gospodarskim granama, poznatim istraživačima, ali je isto tako značajno utjecala na kulturni i umjetnički svijet. Venecija je mjesto koje je iznova inspiriralo svojom pojavom, te su brojna

⁷⁶ Araldi G. (2008) *Pomorske republike* u Goldstein I.(ur.) *Povijest 6. knjiga, Rani i razvijeni srednji vijek*. Zagreb: Europapress Holding. str. 623-625.

⁷⁷ Boyle D. (2008) *Toward the setting sun, Columbus, Cabot, Vespucci, The race for America*. New York: Walker&Company. str. 31.

⁷⁸ Papagno G. (2008) *Velika geografska otkrića* u Goldstein I.(ur.) *Povijest 8.knjiga, Humanizam i renesansa, doba otkrića*. Zagreb: Europapress Holding. str. 243.

⁷⁹ Casanova G. (1999) *Storia della mia vita*. Roma: Grandi Tascabili Economici Newton.

djela napravljena u njezinu čast i zbog njezine ljepote. Samim time, značajno je utjecala na europsku i svjetsku umjetničku i kulturnu scenu.

4.1. Književnost i književni utjecaj

Venecija je bila mjesto koje je iznjedrilo poznata književna imena. Grad je vrvio trgovcima koji su iz dalekih istočnih krajeva donosili različita književna djela i time značajno utjecali na razvoj, simboliku i tematiku talijanske umjetnosti. Također, multikulturalnost koja je bila glavno obilježje grada, doprinijela je razvoju različite književne misli i tako oblikovala specifičnost koja obilježava venecijansku književnost. Nekoliko je različitih žanrova koji su poznati u venecijanskoj povijesti književnosti, a primarno je riječ o poeziji, prozi, drami i esejima. Vanjski utjecaji su vidljivi od samog nastanka grada, bilo da je riječ o različitim književnicima ili o utjecaju koji je došao preko trgovine (javlja se spoj bizantske, islamske i talijanske književnosti).⁸⁰

Rani razvoj književnosti u Veneciji posljedica je radova Kasiodora (485.-585. g.), rimskog državnika i učenjaka, koji je prethodio nastanku grada, ali je svojim djelom *Variae*⁸¹ zaslužan za rani razvoj književnosti općenito, a i ukazuje na važnost obrazovanja koju je Venecija kasnije zaista njegovala. Također, njegova su djela doprinijela razumijevanju sedam slobodnih umjetnosti, te su jedan od glavnih izvora za srednjovjekovnu glazbenu teoriju koja se razvijala dalje u Italiji. Kasidor je djelovao na dvoru različitih gotskih vladara, a u regiju Veneto je došao preko Teodorika i njegove obitelji koji su zaista cijenili rimsko obrazovanje.⁸² Drugi oblik književnosti koji se popularizirao nakon nastanka grada i u njegovim ranim stoljećima (6. - 10. st.) bili su liturgijski tekstovi. Nadalje, mnogi učenjaci posvetili su svoje vrijeme prevodeći s latinskog i grčkog te dodajući komentare na religijske tekstove kako bi ih približili stanovništvu. Prevodili bi na lokalna narječja čime su i dodatno potaknuli razvoj književne misli. Osim utjecaja u religijskim tekstovima, putem trgovine, u Veneciju su došli brojni tekstovi islamske i bizantske književnosti čiji su se motivi pretočili onda u djela venecijanskih književnika i učenjaka, bilo preko istočnjačkih tema, motiva ili narativa. Većina

⁸⁰ Costigliolo M. (2014) *Perspectives on Islam in Italy and Byzantium in the Middle Ages and Renaissance*. str. 123-144.

⁸¹ *Variae* je kolekcija pisama Kasidora u kojima govori o svojim precima koji su imali važne pozicije pod različitim vladarima, a ujedno u njima daje podršku učenju, čuvanju znanja te naglašava važnost obrazovanja. O'Donnell, J.J. (1979) *Cassiodorus*. Berkeley: University of California Press. Chapter 1: Backgrounds and Some Dates. <i>Cassiodorus</i>: Chapter 1, Backgrounds and Some Dates (georgetown.edu). Pristupljeno: 15.08.2023.

⁸² O'Donnell J.J. (1979) *Cassiodorus*. Berkeley: University of California Press. Chapter 1: Backgrounds and Some Dates. <i>Cassiodorus</i>: Chapter 1, Backgrounds and Some Dates (georgetown.edu). Pristupljeno: 15.08.2023.

radova je u ovo vrijeme producirana na latinskom jeziku koji je bio službeni jezik učenjaka i religije.⁸³

Najvažniji period u talijanskoj književnosti općenito bila je renesansa. Ona je bila vrijeme kada su se događale radikalne i intenzivne promjene u književnosti koja se je nastojala odmaknuti od svega za što je književnost srednjeg vijeka predstavljala. Zalagali su se za kulturu, javio se interes prema znanosti i tendencija k oslobođenju misli koja se pretočila u sve dijelove društva i stvarala novog modernog pojedinca koji se odmiče od unaprijed postavljenih postulata srednjovjekovlja, ali i tradicije.⁸⁴ Prvi značajni venecijanski književnici su iz doba humanizma i renesanse, a to su: Pietro Bembo Gasparo Contarini i Giorgio Valla. Pietro Bembo (1470.-1547. g.), bio je kardinal, rođen u aristokratskoj obitelji, koji je bio autor jedne od najranijih talijanskih gramatika i ortografije što je doprinijelo razvoju službenog talijanskog jezika. Također, započeo je pisanje povijesti Venecije koja je objavljena na talijanskom i latinskom jeziku, a njegov književni opus sastoji se primarno od latinske lirске poezije po uzoru na Petrarca. Takav stil se širi i postaje poznat kao *bembismo*, a utjecaj je vidljiv u djelima Ludovica Ariosta, Baldassara Castiglionea i Torquata Tassa.⁸⁵ Gasparo Contarini (1483.-1542. g.) bio je rimski kardinal koji se bavio filozofijom, a većina njegovih djela su odgovor na luteranske ideje te su duboko prožeta katoličkim idejama, kao i političkim analizama vlasti. Djelomično se dotiče i povijesnog razvoja institucija u Veneciji.⁸⁶ Giorgio Valla (1447.-1499. g.) bio je venecijski diplomat koji je pisao različita djela i poeziju na grčkom, a kasnije je bio profesor latinskog i grčkog u školi sv. Marka. Njegov opus sastoji se od opera, prijevoda Cicerona i Quinta Aereana, napisao je i nekoliko kritika koje je objavio pod pseudonimom. Prevodio je i uređivao filozofske i znanstvene tekstove kao što su *Aristotelis magna moralia* u 1496. godini, *Cleonidis harmonicum introductorium* 1497. godine te je preveo preko petnaest djela s grčkog.⁸⁷

U 17. i 18. stoljeću, književnost prolazi kroz svojevrsan period tranzicije od starog k novom režimu, prvenstveno kao posljedica velikih previranja unutar Europe. Italija je tek pod utjecajem prosvjetiteljskih filozofskih ideja započela prihvaćanje novih književnih ideja. Pokrenute su brojne novine koje su bile pune kritičkih analiza i debata, a jedna od

⁸³ Britannica (2023) *Italian Literature*. <https://www.britannica.com/art/Italian-literature>. Pristupljeno: 20.08.2023.

⁸⁴ Vasoli C. (2008) *Humanizam i renesansa* u Goldstein I.(ur.) *Povijest 8.knjiga, Humanizam, renesansa i doba otkrića*. Zagreb: Europapress Holding. str. 19-21.

⁸⁵ Pulsoni C. (1997) „Pietro Bembo Filologo Volgare“. *Anticomoderno*, vol. 3, str. 89-92.

⁸⁶ Schaefer F. (1908). Gasparo Contarini. In *The Catholic Encyclopedia*. New York: Robert Appleton Company. <http://www.newadvent.org/cathen/04323c.htm>. Pristupljeno: 20.08.2023.

⁸⁷ Raschieri A.A. (2020) Giorgio Valla. *Dizionario Biografico degli Italiani*. https://www.treccani.it/enciclopedia/giorgio-valla_%28Dizionario-Biografico%29/. Pristupljeno: 20.08.2023.

najutjecajnijih novina tog vremena, *Giornale dei Letterati d'Italia*, pokrenute su 1710. godine upravo u Mletačkoj Republici.⁸⁸ Ono što je izrazito značajno za ovo razdoblje bio je početak kraja Mletačke Republike kao takve. Dani njezine moći i slave polako su bili iza nje, vlast je preuzela oligarhija koja je značajno otežavala bilo kakvu promjenu koju je Europa tad zahtijevala. Uz to, javlja se pad trgovine, a samim time i bogatstva što smanjuje broj aristokracije u gradu. Ujedno, oligarhijska vlast nameće cenzuru nad književnim djelima, predstavama te kontrolira privatni život svojih građana.⁸⁹

Venecijanski autori koji su djelovali u ovo vrijeme bili su: Carlo Gozzi (1720.-1806. g.) kao predstavnik komedije i kazališta, Carlo Goldoni (1707.-1793. g.) i pjesnik Giorgio Baffo (1694.-1768. g.). Vjerojatno najpoznatiji prosvjetiteljski književnik je Carlo Goldoni, rođen u Veneciji 1707. godine. Bavio se pravom i filozofijom, djelovao kao diplomat i konzul te je napisao više od 200 komedija, melodrama i tragikomedija, a dio njih napisan je venecijanskim dijalektom. Suraduje s Baldassarom Galuppijem kako bi stvorili novu operu *buffa*, dok samostalno stvara tzv. *commedia dell'arte*. Njegova najpoznatija dijela su *Kavana*, *Gostioničarka Mirandolina*, *Zaljubljenici*, *Grubijani* i brojne druge.⁹⁰ Bez obzira na to što je Republika polako propadala, njezina je književna scena i dalje bila značajna i doprinosila bogatom venecijanskom kulturnom nasljeđu.

Brojni književnici su rođeni i djelovali u Veneciji, ali ona je imala daleko veći utjecaj na europske književnike te je inspirirala više od tristo različitih književnih djela koji govore o gradu. Riječ je o Lordu Byronu, Alexanderu Pushkinu, Percy Shelleju, Oscaru Wildeu, Johannu Wolfgangu von Goetheu, Williamu Shakespearu, Ernestu Hemingwayu, Italu Calvinu i brojnim drugim književnicima koji su svoja djela smjestili u magičnu venecijansku lagunu.⁹¹

4.2. Filozofska misao

Filozofija je uvelike utjecala na razvoj političke i društvene misli diljem Europe te je također utjecalo na razvoj venecijanske političke misli. Venecija je bila jedno od najvažnijih središta renesanse te je privlačila filozofe, umjetnike i intelektualce iz različitih dijelova Europe

⁸⁸ Qydney V.J.J. (1965) *Carlo Gozzi, A Study of the playwright, his major works, and the time since which he lived*. Vancouver: University of British Columbia. str. 1-3.

⁸⁹ Qydney V.J.J. (1965) *Carlo Gozzi, A Study of the playwright, his major works, and the time since which he lived*. Vancouver: University of British Columbia. str. 7-8.

⁹⁰ Merkle, D. (ur.) (2001.) Čitanka 2. Zagreb: Školska knjiga. Zagreb str. 230.

⁹¹ Erkoci I. (2023) „A strange dream upon the water; Venice as inspiration for writers and reader-tourists,“ *Lit&Tour*, vol. 1, str. 98-105.

koji su u njoj djelovali, ali je bila i mjesto rođenja važnih ljudi koji su predstavnici svojih disciplina i razdoblja.

Najambiciozniji među njima bio je Giordano Bruno, talijanski filozof, matematičar i kozmolog koji je izazvao postojeća religijska i znanstvena uvjerenja svoga vremena. Bio je ozbiljni kritičar aristotelijanske filozofije te je opovrgnuo brojne njegove aksiome. Baza njegove filozofije bila je heliocentrična teorija koju je predstavio Kopernik na temelju koje tvrdi da je svemir beskonačan, živ i vječan što je značilo da se zalaže za beskonačnu prirodu svemira, a ujedno se suprotstavlja geocentričnim stajalištima Katoličke crkve. Također, predlaže da se baza moralnosti ne vuče iz kršćanstva već potiče pojedince da rade na sebi i usavršavaju svoj intelekt. Vjeruje u višestruko naseljene svjetove i odbacuje religijske dogme što ga je dovelo u sukob s religijskim autoritetima. Optužen za herezu zbog svojih vjerovanja i filozofije, u Veneciji je predan inkviziciji koja ga je živog spalila na lomači. Međutim, njegovo nasljeđe ostaje živo jer je utjecao na brojne znanstvenike koji su dalje propitivali znanstvene dogme.⁹²

U vrtlogu renesanse i intelektualnih preispitivanja, istaknuo se talijanski filozof i znanstvenik Franciscus Patricius (1529.-1597. g.), čiji je rad obuhvatio široki spektar tema, uključujući prirodnu filozofiju, metafiziku i promociju platonizma. Rođen u Mletačkoj Republici, Patricius je bio pod utjecajem različitih filozofskih tradicija, ali je njegova povezanost s platonizmom bila iznimno važna. Njegovo najpoznatije djelo, *Nova de universis philosophia* objavljeno 1591. g., predstavljalo je njegove duboke misli o prirodi svijeta, duše i Boga te je u njemu razvio nove platonističke teorije. Pored filozofije, Patricius se bavio i znanstvenim istraživanjima. Njegov rad *De rerum natura libri II*, objavljen 1587., obrađivao je pitanja iz prirodne filozofije, uključujući astronomiju, matematiku i fiziku. Bio je inspiracija za one koji nastoje spojiti duhovnost, filozofiju i znanstveno istraživanje.⁹³

Venecija je bila plodno tlo za intelektualnu razmjenu, kreativnost i filozofske misli. Njezino bogato kulturno nasljeđe, raznovrsne akademske tradicije i susret različitih utjecaja stvorili su pozitivno okruženje za razvoj filozofije koja je obogatila globalno intelektualno nasljeđe. Doprinosi filozofa potaknuli su inovacije, promicali kritičko razmišljanje i poticali su duboke refleksije o društvu te tako utjecali na politički i društveni razvoj Republike.

⁹² Stanford Encyclopedia of Philosophy (2019). Giordano Bruno. <https://plato.stanford.edu/entries/bruno/>. Pristupljeno: 20.08.2023.

⁹³ Stanford Encyclopedia of Philosophy (2004). Francesco Patrizi. <https://plato.stanford.edu/entries/patrizi/>. Pristupljeno: 20.08.2023.

4.3. Slikarstvo

Uz Firencu, Rim, Genovu i Mletačka Republika značajno je utjecala na različite umjetničke stilove diljem kontinenta te je bila izvoriste brojnih važnih umjetnika. Rana mletačka umjetnost vidljiva je u mozaicima, religijskoj ikonografiji, oslikavanju rukopisa i keramici čiji se ostaci vide prvenstveno na religijskim zgradama i crkvama, kao što je bazilika sv. Marka. Već je u ovom ranom razdoblju, od 7. do 10. stoljeća, vidljiv utjecaj istočnjačkih motiva, simbola i tehnika koje su bile posljedica mletačke trgovine i pripadnosti Bizantskom Carstvu. Umjetnost je stoga bila mješavina različitih stilova što se razvilo u poznati bizantsko-mletački stil.⁹⁴

Najvažnije razdoblje u umjetnosti svakako je renesansa čiji su umjetnici bili dio tako zvane Venecijanske škole koja je okupljale sve slikare koji su djelovali na području Mletačke republike. Već u ranoj renesansi imamo nekoliko važnih umjetnika, kao što su Gentile da Fabriano, Jacopo Bellini i njegovi sinovi Gentile Bellini i Giovanni Bellini te Andrea Mantegna. Visoku renesansu obilježavaju djelomično Giovanni Bellini, a kroz njegov utjecaj Giorgione, Tizian i Sebastiano del Piombo te Vittore Carpaccio, obitelj Vivarini i Bassano. Kasnu renesansu obilježila su djela Jacopa Tintoretta i Paola Veronesa, a umjetnici 18. stoljeća posljednja su generacija Venecijanske škole i to su: Canaletto, Giovanni Battista Tiepolo i Francesco Guardi.⁹⁵

Ranu renesansnu umjetnost omogućava venecijanska trgovina zbog koje u lagunu dolaze različiti pigmenti s istoka, dok trgovina koja se proširila na sjevernu Europu donosi nove načine slikarstva vezane uz ulje na platnu. Ovu će tehniku kroz nekoliko desetljeća zamijeniti tempera, koju će primjerice koristiti Botticelli.⁹⁶ Gentile da Fabriano rođen je oko 1370. godine te se smatra najvećim talijanskim slikarom tog vremena. Bio je izrazito aktivan umjetnik koji je djelovao ne samo u Veneciji već i u različitim talijanskim gradovima kao što su Firenca, Brescia, Siena, Rim i Orvieto. Njegovu slikarsku tehniku karakteriziraju delikatni potezi kistom, vješto korištenje zlatnih listića te korištenje uljanih glazura što njegove radove ističe nad ostalima zbog izuzetne kompleksnosti njegove izvedbe. Primarno je u svojim djelima

⁹⁴ Georgopoulou M. (1995) „Late Medieval Crete and Venice: An Appropriation of Byzantine Heritage, “ *The Art Bulletin*, vol. 77, str.479-496.

⁹⁵ Britannica. (2023) Venetian school | Renaissance Painting, Sculpture & Architecture. <https://www.britannica.com/art/Venetian-school>. Pristupljeno: 20.08.2023. |

⁹⁶ Khan Academy (2023) Venetian art, an introduction (article). <https://www.khanacademy.org/humanities/renaissance-reformation/early-renaissance1/venice-early-ren/a/venetian-art-an-introduction>. Pristupljeno: 20.08.2023.

prikazivao krajolik, životinje i kosti, a kao njegovo najpoznatije djelo ističe se Krunjenje Djevice iz 1420. godine koje je pronađeno u Anconi.⁹⁷

Najvjerojatnije Fabrianov učenik, Jacopo Bellini, drugi je najpoznatiji umjetnik iz ranog 15. stoljeća koji nastavlja u Fabrianovom umjetničkom stilu, a kojeg kasnije adaptira stilovima različitih suvremenjaka (kao što su Pisanello, Lionello d'Este i drugi), dok istovremeno implementira bizantske elemente i stil poznat kao internacionalna gotika. Njegova najpoznatija djela koja su pronađena u Veneciji su Madonna iz 1438. godine (pronađena u Gallerie dell'Accademia) i slike koje se nalaze u San Pietro di Castello. Brojna njegova djela su izgubljena ili uništena, međutim prema nekima ostaje jedan od najvažnijih renesansnih umjetnika. Preostala njegova djela čuvaju se u Louvreu, Britanskom muzeju, privatnim kolekcijama u New Yorku te u različitim talijanskim gradovima i njihovim crkvama (Brescia, Milano, Verona i Padova).⁹⁸ Umjetnici koji su najviše utjecali na venecijansku umjetnost bili su Bellinijevi sinovi, Gentile i Giovanni Bellini, poznati po oslikavanju Scuole Grandi di San Marco, koja sada služi kao svojevrsni muzej braći.⁹⁹ Gentile Bellini živio je oko 1460. godine te su njegova djela krasila prostoriju Velikog vijeća u Duždevoj palači. Godine 1479. odlazi u Konstantinopol gdje ostaje sve do 1481. godine, kako bi u ime venecijanske vlasti izradio portrete sultana Mehmeda II.¹⁰⁰ Giovanni Bellini je rođen 1435. godine te je umjetnik značajne karijere koji je cijeli život proveo upravo u Veneciji. Djelovao je primarno u sklopu obiteljske umjetničke radionice, međutim brojna važna venecijanska djela pripisuju se upravo njemu. Poznat je po prikazivanju prirodnog svjetla, nježnim i milostivim prikazima Djevice, kao i različitim djelima koji krase oltare. Njegova najpoznatija djela su Agonija u vrtu, prikaz sv. Jeronima koji čita u vrtu, kao i brojni portreti (primjerice Teodora Urbinskog ili dužda Leonarda Loredana).¹⁰¹ Također, bio je učitelj brojnim umjetnicima koji su djelovali kasnije u renesansi, kao što su Jacopo Vecchio, Tizian, Giorgione i Sebastiano del Piombo te je i on sam stilski prerastao iz rane renesansne umjetnosti u stil koji karakterizira visoku renesansu.¹⁰²

⁹⁷ Sgarbi V., Donnini G., Papetti S. (2014) *Da Giotto a Gentile. Pittura e scultura a Fabriano fra due e trecento*. Firenze: Mandragora. str. 226-227.

⁹⁸ National Gallery of Art (2023) Jacopo Bellini. <https://www.nga.gov/collection/artist-info.5504.html>. Pristupljeno: 20.08.2023.

⁹⁹ Wolters W., Huse N. (1986) *The art of Renaissance Venice: architecture, sculpture, and painting, 1460-1590*. Chicago: The University of Chicago Press. str. 180-181.

¹⁰⁰ Arat, G.B. (2017) „Istanbul-Venice Convergence from Gentile Bellini to Bienalles,“ *The Journal of International Social Research*, vol. 10, str. 285-293.

¹⁰¹ Grave J. (2018) *Giovanni Bellini. The Art of Contemplation*. New York: Prestel. str. 10-15.

¹⁰² Britannica (2023) Venetian school, Renaissance Painting, Sculpture & Architecture. <https://www.britannica.com/art/Venetian-school>. Pristupljeno: 20.08.2023.

Andrea Mantegna, rođen 1431. godine, poznat je po freskama u nekoliko talijanskih gradova – Padovi, Veroni, Mantovi i Veneciji te razvija slikarsku tehniku koja može imitirati izgled klasičnih skulptura. Njegova bogata umjetnička karijera okrunjena je i viteštvom 1484. godine što je bilo izrazito rijetko za umjetnike.¹⁰³

Započevši u 16. stoljeću, u slikarstvu se mijenja kompozicija koja je sada primarno asimetrična, subjekti umjetničkih djela postaju pejzaži i ženski aktovi te se javlja eksperimentiranje gdje se slikari poigravaju s količinom boje i potezima kistom.¹⁰⁴ Visoku renesansu obilježavaju djela Tiziana Vecellia, poznatim pod imenom Tizian, (1485.-1576.) koji je bio najpoznatiji i najutjecajniji venecijanski slikar čija su djela bila poznata i imitirana diljem Europe, posebno kada je riječ o portretima. Njegov je utjecaj bio značajan u svim dijelovima umjetnosti te je značajno doprinio načinu oslikavanja oltara, crtanju portreta i pastoralnim pejzažima koji su prozvani vizualnom poezijom. Djelo koje ga je proslavilo bilo je Uznesenje Marijino koje je izazvalo brojne kontroverze zbog korištenja jakih boja i korištene kompozicije koja nije bila u skladu s dotadašnjom tradicijom. Njegova popularnost vidljiva je i u zahtjevu cara Karla V. koji je zatražio upravo Tiziana kao svojeg portretista, kao što je to učinio i papa Pavao III., a kasni dio svoje karijere proveo je na dvoru Filipa II. Španjolskog koji mu je bio jedan od najvećih sponzora i zaštitnika.¹⁰⁵

Kasnu venecijansku renesansu obilježila su djela Jacopa Robustija, poznatim pod nadimkom Tintoretto, koji je bio talijanski manirist rođen otprilike 1518. godine u Veneciji. Na njega su utjecala djela toskanske škole čiji je najpoznatiji predstavnik Michelangelo te djela njegovog prethodnika Tiziana. Dodatno, razdoblje njegovog djelovanja obilježili su novi umjetnici koji su migrirali iz Bologne, Rima i Toskane te se njihov doprinos stopio s već postojećom venecijanskom umjetničkom tradicijom da bi se tako stvorila nova varijacija stila koji je u fokus stavio igru svjetlosti u prikazivanju novih vizija. Njegova su djela bila osmišljena za ukras stropa Venecijanske palače i Duždeve palače, djelovao je zajedno s drugim umjetnicima na različitim freskama, međutim jedino što je preživjelo su njegova kasnija djela (ona koja se datiraju u 18. stoljeće). Njegov je stil konstantno bio pod različitim utjecajima što je dovelo do različitih umjetničkih izraza kroz njegovu bogatu karijeru koja je u idućim

¹⁰³ The National Gallery (2023) Andrea Mantegna (about 1431 - 1506).

<https://www.nationalgallery.org.uk/artists/andrea-mantegna>. Pristupljeno: 20.08.2023.

¹⁰⁴ Khan Academy (2023) Venetian art, an introduction. <https://www.khanacademy.org/humanities/renaissance-reformation/early-renaissance1/venice-early-ren/a/venetian-art-an-introduction>. Pristupljeno: 20.08.2023.

¹⁰⁵ Department of European Paintings. (2003) *Titian (ca. 1485/90–1576)*. u Heilbrunn Timeline of Art History. New York: The Metropolitan Museum of Art. http://www.metmuseum.org/toah/hd/tita/hd_tita.htm. Pristupljeno: 20.08.2023.

stoljećima snažno utjecala na vizuru grada, nove umjetnike, kao i formiranju novih stilova venecijanske tradicije.¹⁰⁶

Posljednju generaciju Venecijanske škole čine umjetnici 18. stoljeća koji su uživali internacionalnu slavu, a za čija je djela zaslužna upravo Venecija. Giovanni Antonio Canal, poznat pod nadimkom Canaletto, rođen je 1697. godine u Veneciji u bogatoj aristokratskoj obitelji. Slavu su mu donijeli precizni i detaljni prikazi grada, koji se nazivaju *vedute*, te oslikavanje javnih svečanosti koje su se održavale u Veneciji. Oslikao je brojne gradove, bio je miljenik engleskih kolekcionara te je uživao europsku reputaciju vrhunskog umjetnika.¹⁰⁷ Uz njega su djelovali i Giovanni Battista Tiepolo koji je poznati umjetnik u vrijeme rokoka, dok je Francesco Guardi oslikavao primarno venecijanski pejzaž.

Mletačka republika bila je mjesto na kojem su se rodili ili djelovali brojni talijanski umjetnici, od kojih su navedeni samo najpoznatiji, a koji su značajno utjecali na razvoj različitih umjetničkih stilova diljem Europe. Brojna njihova djela nalaze se u poznatim svjetskim muzejima, krasi palače i crkve, kao i dvorove bivših kraljeva i careva što samo pokazuje značaj malenog lagunskog grada na umjetničkoj sceni europskog srednjovjekovlja.

4.4. Glazba

Venecija, poznata kao grad kanala i iznimno kulturno središte renesanse, nije samo bila dom poznatih palača i šarenih gondola, već je također bila rasadnik glazbene umjetnosti. Kroz svoju bogatu povijest, Venecija je postala epicentar glazbene kreativnosti. Glazba je bila u središtu venecijanskog društva. Crkve, palače i trgovi bili su ispunjeni zvucima klasičnih kompozicija, opernih izvedbi i koncerata. Venecija je imala bogatu tradiciju glazbe u crkvama, gdje su se često izvodile impresivne vokalne i instrumentalne kompozicije.

Razvoj opere također je bio značajan u Veneciji. Grad je bio domaćin prve javne opere u povijesti, što je označilo početak nove ere u glazbenom izražavanju. Krajem 17. stoljeća, Venecija je imala devet kazališta, od kojih su mnoga bila posvećena upravo operi. Kazalište La Fenice postalo je jedna od najpoznatijih opernih kuća svijeta, koja djeluje i danas, svjedočeći o kontinuiranom utjecaju Venecije na glazbenu scenu.¹⁰⁸ Karneval u Veneciji dodatno je pojačavao glazbeni spektakl. Tijekom tog vremena, grad bi oživio uz maskirane plesove, koncerte i predstave koje su privlačile posjetitelje iz svih krajeva svijeta. Ova vesela

¹⁰⁶ Hills P. (2009) *Tintoretto & Venetian Gothic*. London: The Courtauld Institute of Art. str. 13-18.

¹⁰⁷ Turina M.M. (2004) *La Venecia de Canaletto, u Canaletto*. Madrid: Unidad Editorial El Mundo. str.12.

¹⁰⁸ Tronchin L, Farina A. (1997) „Acoustics of the former teatro „La Fenice“ in Venice,“ *Journal of the Audio Engineering Society*, vol. 45, str. 1051-1062.

okupljanja služila su kao platforma za izvedbe raznih glazbenih izvođača. Venecija je pružila svijetu ne samo izvođače, već i značajne kompozitore poput Antonia Vivaldija koji je jedno od najvećih imena barokne glazbe. Njegova *Četiri godišnja doba* postala su klasikom klasične glazbe i pokazala vještinu i maštovitost venecijanskih umjetnika.¹⁰⁹ Uz Vivaldija, neki od glazbenika venecijanskog podrijetla su: Francesco Cavalli, Domenico Montagnana, Tomaso Albioni, Lorenzo Da Ponte i brojni drugi.

Glazba u Veneciji ne samo da je obogatila kulturnu scenu grada, već je ostavila neizbrisiv trag u svjetskoj glazbi. Venecija je postala ne samo geografski prostor, već i simbol inspiracije, melodije i umjetničke ekspanzije koji su doprinosili razvoju glazbenih formi i žanrova kroz stoljeća.

5. Zaključak

Kroz svoju dugu povijest, Venecija je postala više od samo fizičkog mjesta; postala je simbol romantike, umjetnosti i sofisticiranosti. Grad koji je iznikao iz jadranske lagune svojim kanalima, palačama i mostovima nosi duh prošlih vremena, dok istovremeno zrači životom koji je uvijek prisutan. Njezina grandiozna arhitektura, od bazilike sv. Marka do palača uz Canal Grande, priča priču o umjetničkom razvoju i stilskim utjecajima koji su oblikovali njezin identitet. Glazba, umjetnost i književnost cvjetali su u Veneciji. Grad koji je bio dom majstora poput Ticijana, Monteverdija i Casanove postao je simbol estetskog i kreativnog razvoja. Njihova djela odražavaju bogatstvo kulture i promišljanja tog vremena.

Kroz jedanaest dugih stoljeća, Venecija se razvila iz malih otočića u zaljevu laguna, u impresivni grad koji je dom više od 120.000 ljudi. Politički je bio relevantan sve do pojave velikih geografskih otkrića koja su trgovinu, najvažniju gospodarsku granu Republike, preselila na novi kontinent. Sudjelovala je u mnogobrojnim ratovima, a ipak najveći doprinos dala je kulturi. Bez njezinog konstantnog ulaganja, otkrivanja, putovanja i trgovine, Europa bi ostala zakinuta brojnih inovacija, ideja, tehnika i znanja. Kroz povijest, istraživači su osvajali nepoznate svjetove, produbljivali razumijevanje prirode, težili spoznaji i otvarali nova vrata ljudskog znanja. Njihove priče su priče o hrabrosti, radoznalosti i upornosti koje su oblikovale naš svijet. Istraživači su nas podsjećali da je svijet bogatiji i raznolikiji nego što možemo zamisliti, a time utjecali na čitav svijet oko sebe.

¹⁰⁹ Talbot M. (2012) *Vivaldi rediscovered and reinvented*. Oxford: Oxford University Press. str. 532.

Stoga možemo zaključiti kako je Venecija također simbol promjene i otpornosti. Unatoč izazovima poput poplava i promjena u svjetskoj ekonomiji, grad ostaje istinski inspirativan. Njegova čarolija privlači zaljubljenike u umjetnost, povijest, arhitekturu i romansu. Venecija nas podsjeća na to da je ljepota prolazna, ali umjetnost i kultura koju ostavljamo za sobom postaju trajni trag u povijesti.

6. Literatura

1. Ammerman A.J. (2003) „Venice before the Grand Canal“. *Memoirs of the American Academy in Rome*, vol 48, str. 141-158.
2. Araldi G. (2008) *Pomorske republike* u Goldstein I.(ur.) *Povijest 6. knjiga, Rani i razvijeni srednji vijek*. Zagreb: Europapress Holding, str. 610-630.
3. Arat, G.B. (2017) „Istanbul-Venice Convergence from Gentile Bellini to Bienalles,“ *The Journal of International Social Research*, vol. 10, str. 285-293.
4. Basilica di San Marco. Istituto della Enciclopedia Italiana (2000) *Enciclopedia dell'arte Medievale volume XI*. Milano: Litorama S.p.A.
5. Bernabei M. i dr. (2019) „The wooden foundation of Rialto Bridge (Ponte di Rialto) in Venice: Technological characterisation and dating,“ *Journal of Cultural Heritage*, vol. 36, str. 85-93.
6. Bowd, S.D. (2010) *Venices Most Loyal City. Civic Identity in Renaissance Brescia*. London: Harvard University Press.
7. Boyle D. (2008) *Toward the setting sun, Columbus, Cabot, Vespucci, The race for America*. New York: Walker&Company.
8. Carpanetto D. (2008) *Od sloma Rimskog Carstva do islamskog širenja* u Goldstein I.(ur.) *Povijest 5.knjiga, Kasno Rimsko Carstvo i rani srednji vijek*. Zagreb: Europapress Holding, str. 297-320.
9. Casanova G. (1999) *Storia della mia vita*. Roma: Grandi Tascabili Economici Newton.
10. Costigliolo M. (2014) *Perspectives on Islam in Italy and Byzantium in the Middle Ages and Renaissance*. Boston: Brill.
11. Crowley R. (2011) *City of Fortune: How Venice Won and Lost a Naval Empire*. London: Faber and Faber Ltd.
12. Da Mosto A. (1937). *L'Archivio di Stato di Venezia. Indice Generale, Storico, Descrittivo ed Analitico. Tomo I: Archivi dell' Amministrazione Centrale della Repubblica Veneta e Archivi Notarili*.
13. Donald M.N. (1988) *Byzantium and Venice, A study in diplomatic and cultural relations*. Cambridge: Cambridge University Press.
14. Erkoci I. (2023) „A strange dream upon the water; Venice as inspiration for writers and reader-tourists,“ *Lit&Tour*, vol. 1, str. 98-105.

15. Ferraro J. M. (2012) *Venice, A History of the Floating City*. Cambridge: Cambridge University Press.
16. Gaeta F. (2008) *Sumrak srednjeg vijeka* u Goldstein I.(ur.) *Povijest 7. knjiga, Razvijeni srednji vijek*. Zagreb: Europapress Holding, str. 482-599.
17. Georgopoulou M. (1995) „Late Medieval Crete and Venice: An Appropriation of Byzantine Heritage,“ *The Art Bulletin*, vol. 77, str. 479-496.
18. Georgopoulou M. (2001) *Venices Mediterranean Colonies, Architecture and Urbanism*. Cambridge: Cambridge University Press.
19. Goldstein I., Grgin B. (2006) *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*. Zagreb: Novi Liber.
20. Grave J. (2018) *Giovanni Bellini. The Art of Contemplation*. New York: Prestel.
21. Hills P. (2009) *Tintoretto & Venetian Gothic*. London: The Courtauld Institute of Art.
22. Howard D. (1991) „Venice and Islam in the Middle Ages: Some Observations on the Question of Architectural Influence,“ *Architectural History*, vol. 34, str. 59-74.
23. Howard D. (2013) *Venetian architecture* u Dursteler E. R. (ur.) *A Companion to Venetian History, 1400-1797*. Boston: Brill, str. 743-778.
24. Lane F.C. (1973) *Venice, A Maritime Republic*. London: The Johns Hopkins University Press.
25. Lasić L. (2012) „Venecija na Jadranu do 1000. godine,“ *Rostra*, vol. 5, str. 109-120.
26. Madden, Thomas F. (2012). *Venice, A New History*. London: Penguin Group.
27. Merkler, D. (ur.) (2001.) *Čitanka 2*. Zagreb: Školska knjiga.
28. Muir E. (1946) *Civic Ritual in Renaissance Venice*. New Jersey: Princeton University Press.
29. Norwich, J.J. (1989) *A History of Venice*. London: Penguin Books.
30. Papagno G. (2008) *Velika geografska otkrića* u Goldstein I.(ur.) *Povijest 8.knjiga, Humanizam i renesansa, doba otkrića*. Zagreb: Europapress Holding, str. 189-243.
31. Pulsoni C. (1997) „Pietro Bembo Filologo Volgare“. *Anticomoderno*, vol. 3, str. 89-102.
32. Qwynney V.J.J. (1965) *Carlo Gozzi, A Study of the playwright, his major works, and the time since which he lived*. Vancouver: University of British Columbia.
33. Ruggiero R. (2008) *Nove društvene strukture i nova financijska praksa* u Goldstein I.(ur.) *Povijest 7. knjiga, Razvijeni srednji vijek*. Zagreb: Europapress Holding, str. 372-400.
34. Seneca F. (2008) *Talijanske države u drugoj polovici 16. stoljeća* u Goldstein I.(ur.) *Povijest 9. knjiga, Počeci novoga doba 16. stoljeće*. Zagreb: Europapress Holding, str. 176-237.

35. Sgarbi V., Donnini G., Papetti S. (2014) *Da Giotto a Gentile. Pittura e scultura a Fabriano fra due e trecento*. Firenze: Mandragora.
36. Talbot M. (2012) *Vivaldi rediscovered and reinvented*. Oxford: Oxford University Press.
37. Thornton D. (2014) *Venice or Facon de Venise? Two enamelled glasses in the British Museum* u Barovier R., Tonini C. (ur.) *Study Days on Venetian Glass, approximately 1600's*. Venezia: Atti dell'Istituto Veneto di Scienze, Lettere ed Arti, str. 127-140 .
38. Tronchin L, Farina A. (1997) „Acoustics of the former teatro „La Fenice“ in Venice,“ *Journal of the Audio Engineering Society*, vol. 45, str. 1051-1062.
39. Turina M.M. (2004) *La Venecia de Canaletto, u Canaletto*. Madrid: Unidad Editorial El Mundo, str. 7-19.
40. Vasoli C. (2008) *Humanizam i renesansa* u Goldstein I.(ur.) *Povijest 8.knjiga, Humanizam, renesansa i doba otkrića*. Zagreb: Europapress Holding, str. 16-76.
41. Verita M. (2014) *Secrets and innovations of Venetian Glass between the 15th and the 17th centuries: Raw materials, glass melting and artefacts* u Barovier R., Tonini C. (ur.) *Study Days on Venetian Glass, approximately 1600's*. Venezia: Atti dell'Istituto Veneto di Scienze, Lettere ed Arti, str. 53-68.
42. Waguri J. (2008) „Le Scuole Grandi e i nobili della Venezia rinascimentale“. *Mediterraneus XXXI*, vol. 31, str. 23-33.
43. Wolters W., Huse N. (1986) *The art of Renaissance Venice: architecture, sculpture, and painting, 1460-1590*. Chicago: The University of Chicago Press.

Mrežni izvori

1. Britannica (2023) *Millefiori glass*. <https://www.britannica.com/art/millefiori-glass>. Pristupljeno: 15.08.2023.
2. Britannica (2023) *Italian Literature*. <https://www.britannica.com/art/Italian-literature>. Pristupljeno: 20.08.2023.
3. Britannica (2023) Venetian school, Renaissance Painting, Sculpture & Architecture. <https://www.britannica.com/art/Venetian-school>. Pristupljeno: 20.08.2023.
4. Department of European Paintings. (2003) *Titian (ca. 1485/90–1576)*. u Heilbrunn Timeline of Art History. New York: The Metropolitan Museum of Art. http://www.metmuseum.org/toah/hd/tita/hd_tita.htm. Pristupljeno: 20.08.2023.

5. Khan Academy (2023) Venetian art, an introduction (article). <https://www.khanacademy.org/humanities/renaissance-reformation/early-renaissance1/venice-early-ren/a/venetian-art-an-introduction>. Pristupljeno: 20.08.2023.
6. O'Donnell J.J. (1979) *Cassiodorus*. Berkeley: University of California Press. Chapter 1: Backgrounds and Some Dates. *<i>Cassiodorus</i>: Chapter 1, Backgrounds and Some Dates* (georgetown.edu). Pristupljeno: 15.08.2023.
7. Lido. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 20.8.2023. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=36422>.
8. National Gallery of Art (2023) Jacopo Bellini. <https://www.nga.gov/collection/artist-info.5504.html>. Pristupljeno: 20.08.2023.
9. Raschieri A.A. (2020) Giorgio Valla. Dizionario Biografico degli Italiani. https://www.treccani.it/enciclopedia/giorgio-valla_%28Dizionario-Biografico%29/. Pristupljeno: 20.08.2023.
10. Salviati.com. <https://www.salviati.com/en/our-story/com>. Pristupljeno: 15.08.2023.
11. Schaefer F. (1908). Gasparo Contarini. In *The Catholic Encyclopedia*. New York: Robert Appleton Company. <http://www.newadvent.org/cathen/04323c.htm>. Pristupljeno: 20.08.2023.
12. Stanford Encyclopedia of Philosophy (2004). Francesco Patrizi. <https://plato.stanford.edu/entries/patrizi/>. Pristupljeno: 20.08.2023.
13. Stanford Encyclopedia of Philosophy (2019). Giordano Bruno. <https://plato.stanford.edu/entries/bruno/>. Pristupljeno: 20.08.2023.
14. The National Gallery (2023) Andrea Mantegna (about 1431 - 1506). <https://www.nationalgallery.org.uk/artists/andrea-mantegna>. Pristupljeno: 20.08.2023.
15. Treasures of Heaven (2023) *Shrines and places, Basilica di San Marco*. <https://projects.mcah.columbia.edu/treasuresofheaven/shrines/Venice/index.php>. Pristupljeno: 15.08.2023.
16. Venecija. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 20.8.2023. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=64239>

SAŽETAK

Mletačka Republika bila je sila koja je dominirala jednim dijelom europskog kontinenta i morima Mediterana tijekom cijeloga srednjega vijeka. Njezin su razvoj potaknuli razvijeni trgovački putevi koji su bili izvor kapitala, sirovina i znanja. Započela je kao lagunsko-ribarsko mjesto, a postala je svjetska pomorska, kulturna i društvena sila. Tijekom stoljeća širila je svoj utjecaj po cijelom Mediteranu i značajno utjecala na razvoj kulture tako što je svojom trgovinom, posebice s istokom, obogaćivala europsko tržište. Također, bliski susreti s različitim kulturama stvorili su multinacionalno i multikulturalno društvo u samome gradu, kao i u onim mjestima koji su bili pod njezinom dominacijom te je stvorena mješavina različitih umjetničkih, kulturnih i glazbenih stilova. Više stoljeća je dominirala u gospodarskom smislu svojim raznovrsnim i konkurentnim proizvodima, ali i impresivnom arhitekturom koja i danas priziva milijune posjetitelja godišnje.

Mletačka je Republika bila sila koja je u svim aspektima srednjovjekovnog društva ostavila svoj trag.

Ključne riječi: Mletačka Republika, kultura, arhitektura, umjetnost, Venecija, Serenissima, staklarstvo, Bazilika sv. Marka